

Ingeboek

Karen Kuhn (KHNKAR005)

'n Verhandeling ingedien vir die vervulling van die vereistes vir die toekenning van die graad
Magister in Lettere en Wysbegeerte (Kreatiewe Skryfwerk)

Skool vir Tale en Letterkunde: Afrikaans en Kreatiewe Skryfwerk

Universiteit van Kaapstad

Promotor: Professor Joan Hambidge

2010

COMPULSORY DECLARATION

This work has not been previously submitted in whole, or in part, for the award of any degree. It is my own work. Each significant contribution to, and quotation in, this dissertation from the work, or works, of other people has been attributed, and has been cited and referenced.

Signature: _____

Signed

Date: _____

1/03/2010

The copyright of this thesis vests in the author. No quotation from it or information derived from it is to be published without full acknowledgement of the source. The thesis is to be used for private study or non-commercial research purposes only.

Published by the University of Cape Town (UCT) in terms of the non-exclusive license granted to UCT by the author.

Opsomming

Die studie bevat 'n bundel (*Ingeboek*) wat die nosie van “ingeboek” wees, ondersoek. Die pasiënt in die inrigting progresseer tot digter wat binne die digkuns 'n tuiste vind. Verdere temas wat ontgin word, is reis, die politiek, liefde asook die religie. Die akademiese besinning handel oor die alchemistiese transformasie wat plaasvind. Dit word ondersoek in enkele gedigte van Sheila Cussons. Hierdie proses word beskou aan die hand van C. G. Jung se teorie van die ouroboros en die verskillende stappe wat gevolg word ten einde die ruimte van die Unus Mundus te bereik. Dit word dan ervaar as 'n proses van sinchronisasie, omdat die invloed van Cussons se digkuns op die bundel *Ingeboek* ingrypend was.

Abstract

This study consists of a volume of poetry (*Ingeboek*). The subject explores the notion of mental illness. The progress from the mental asylum to the position of the poet finding comfort in poetry is represented. Traveling, politics, love and religion are thematically exploited. The academic essay deals with the process of alchemical transformation in a few poems by Sheila Cussons. This process is theorized by applying C.G. Jung's theory of the ouroboros and the different phases to reach the sphere of the Unus Mundus. This is being experienced as synchronicity due to the impact of Cussons' poetry on *Ingeboek*.

Erkenning

Baie dankie Professor Joan Hambidge vir geduld & leiding.

Indeks

<i>Ingeboek</i>	1
Alchemistiese transformasie in Sheila Cussons se digkuns	50

Ingeboek

Karen Kuhn

Inhoudsopgawe

I

My adres	5
Op parool	6
In die Terapie-sessie	7
Balans	8
<i>Beware of the bird</i>	9
Voorskrif	10
Siklus	11
Ingeboek	12

II

Resessie - geldig?	14
Voorblad	15

III

Reisigers	17
Reis – 'n reeks	18
Totaal	19
Tussen Kaapstad en Parys	20
Oortree	21
<i>Père Lachaise</i> – 30 Oct'08	22

IV

Letterkunde	24
Dophou	25
Frokkie	26
Spelreëls	27
Himne vir 'n kind	28
Taalles	29

V

Sproeireën	31
<i>Jy's Gauloises</i>	32
Die Swaeltjie	33
Lees	34
Pendulum	35
Fotograaf	36
Voedsaam	37
<i>Silent</i>	38
Ode aan 'n tableau	39
<i>Réel</i>	40
Oorskryf	41

VI

Protes	43
--------	----

Uurglas	44
Kennismaking	45
Wonderwerk	46
Fees	47
Oorkruis	48
Vertrou	49

I

My adres

My vinger volg die letters:

D E N M A R
op die kussingsloop,
pantoffel-treë sleep
gang af en iewers
lui 'n badtyd-klok.

Maar vanaand ontsnap
ek in my aandrok
na buite, ek knik
en kla oor rentekoerse,
wonder oor Plett-pryse
en wat haar *eintlike* gewig is.

Terug onder kliniese lakens,
tussen-deur saalgeluide
en verdoofde denke
is ek mal
daaroor om letters
te skok en te dosseer:
myself te sertifiseer.

Op parool

In hierdie *Crescent Clinic*
word ek daaglik geleer
om te weet:
staan soggens op,
wees betyds,
trek paslik aan,
slaap 8 ure,
eet drie maal.
Bestuur jou lewe
matig en gebalanseerd.

Met ontslag, leer
my tog die waansin
in die woorde: *ek wéét*.

In die Therapie-sessie

(‘n Pastiche - A.G. Visser)

“Ja, veertig dae aaneen gevrek
En veertig nagte lank onttrek –

Dis ‘n rekord vir statistiek”

“Mnr. Psigiater, mag ek jǒú iets vra?”

“Maar alte seker, Skapie. Ja?”

“Vat jy ook dié pille vir jou kick?”

Balans

[illegible]

Beware of the Bird

Die voëltjie trap-trap
in die ronde hokkie
op soek na 'n hoekie:
vrees is nie opgesluit in tralies
of 'n verpestende eienaar nie.
Dis die blou lug daarbuite,
sterk vlerke,
'n oop deurtjie ...

Voorskrif

Blindelings gryp en sluk
ek na *Panado* vir pyn,
Stilnox om dromend te verdwyn
en *Prozac* vir skyngeluk.

Totdat die mediese fonds
uitgeput is en ek aan myself
die bitter pil van die woorde
Face it voorskryf.

Siklus

Al agter die son
aan: skoenlappers groei
vlerke van die dood.

Ingeboek

Dis tyd om in te boek:
ek hou nie meer kop
op die besige terminaal,
vreemde stemme beveel
my om op te pak.

Met geen bagasie
stap ons deur,
sit terug, styg op;
ek hoor weer my woorde
is niks werd.
Jou stilte vorm my sinne.

Dit is hier waar
ek inboek:
in verse,
sonder slot.

II

Resessie - geldig?

Ek is my *job* kwyt:

Mr. Muscle,

'n *upgrade*

of 'n bottermessie

traak my nie.

Nou is ek *broke*,

ekonomie is in sy moer

en blou lug begin ooptrek.

Imagine...

Voorblad

Ek blaai deur die *Kaapse son*,
dink terug toe 'n skoolskêr
harte vir Valentynsdag uitgesny
het, *guns* speel-speel die *baddies*
kon skiet. Ek onthou waterbomme,
monsters uit sprokies se tik-tik
teen vensters, 'n alarm vir vroeg opstaan.

Ek vou die koerant toe;
elke bladsy vertel
van vergete kleuters
met 'n gesteelde kind-wees.

Dalk kan die Redakteur
dié winter 'n voorblad
vol Kaapse son publiseer?

III

Reisigers

In jou kamer rook ons *Gauloises*
en vertel jy my van Parys,
speel *Piaf* en kry ek kans
om langs haar grag te reis.
By sketse sonder rame in Mont-Marte
loer ek skaam-nuuskierig vir jou.
Al verstaan ek niks van Sartre
wil ek jou by die Notre Dame hou.

Maar as jy aan my deur kom
klop, gaan ek jou wil verlei -
op die ritme van 'n Afrika-trom
en dalk vergeet om te bely:
jy moet gewapen wees,
hier dwaal 'n gevaarlike gees.

Reis – ‘n reeks

Deportasie

Ek wou jou nie verloor:
jy was ‘n klein leertassie,
ek het ingepas - heel voor
soos ‘n paspoort in sy laaikassie.

Immigrasie

Ek moes jou verloor:
my bagasie was net te swaar,
vir ‘n reis berei ek my nou voor
sonder om weer my ID te laat vaar.

Alliansie

Ons gaan mekaar nooit verloor:
elke groet en oppak
is ‘n visum om van voor
af saam te reis in die hart se rugsak.

Totaal

As ek nie my sin kry
nie, kort jy my af
verwoord my.

Tussen Kaapstad en Parys

Ek bring vir jou bose blomme,
ons raak dronk op deug,
digkuns en 'n *Cabernet*.

Jy breek my jare oop
soos 'n *baguette* in jou hande,
jou woorde vou my lyf
soos 'n *crêpe* in jou mond,
jy sny sag deur my
tot ek soos *camembert*
oor jou uitloop.

Maar eers op 'n kaal
Kaapse strand, onder
'n brandende kruis,
kom ons weer saam.

Oortree

Met 'n visum neem jy
my deur jou Louvre
om al jou kleure te sien
en skaduwees te voel.
Jou *marron glacé* mond
vertaal die roete,
terwyl ek elke blik
van jou raam.

Maar saans verf
ons saam op lakens:
reis stil,
sonder 'n pas
na die ánderkant
van jou liggies.

Père Lachaise – 30 Oct'08

Om hul graf sterf blare,
bedek wolke alle lig:
nog 'n steen verval.
Maar langs mekaar
met hande nou saam,
ís al wat lewe dood-
gewoon Heloise
met háár Abélard.

IV

Letterkunde
(*mon amour*)

As ek aFRikaANS
hoor
in
AFRIKAans
sien
AFRIKAANS
in ons taal
lees
jy nog iets in
afriKAaNS?

Dophou

Ek onthou *ABBA*-aande:
geskeide vrouens kruip uit hul dop
om geheime van mislukte
huwelike te ontbloot.
Heimwee na Artzberg-koppies
teen Waterkloof se hoogtes,
waar die bure se karre
hul woonadres verklap.

Later as die gaste weg is
sit jy alleen aan die hoof
van die eetkamertafel.
Sing a new song, Chiquitita.
Begin jy tussen-deur jou trane
Maandag se rooster repeteer.

Het jy maar geweet, Ma
ek sit nog heel aand agter
die bank en hou jou dop.

Frokkie

(vir Ouma- jou 90ste verjaarsdag)

Ouma het my vir haar gevat,
aangetrek met 'n frokkie
wat my warm-bekend hou
toe pa uittrek,
ma se *boyfriends* intrek,
die dag toe net meubels trek,
vriende na die hemel vertrek.
Ouma se frokkie gaan oral saam.

Heer, sy raak so klein,
kry vinnig koud.
Waar kan ek vir haar
só 'n frokkie kry?

Spelreëls

Laat my soos 'n kind
'slangetjies-en-leertjies' speel,
maar kennis dra van die reël.

Tussen 'n dogtertjie en 'n vrou
probeer ek om nét
die dobbelsteen te vertrou.

Himne vir 'n kind

Here, Jesus ek wil van jou weet,
soos ek seker was van Takka buite
die laerskoolhek om *Shortie* met sy
roomysfiets tot in 13de straat te *lift*.

Ek wil na jou honger,
soos ek versadig onthou
van Annatjie se *toast* en tee,
voor sy my met huiswerk help.

Ek wil na jou uitsien,
soos na my en my boetie
se boomhuis-ure van tyd-
deel in die hemel koop.

Here, Jesus ek wil in jou glo
soos ek steeds weet:
'n Sondag saam met Ouma
is nooit *depressing* nie.

Taalles

Moet haar nie so styf
vashou nie, sy versmoor:
stuur haar terug
om die wêreld
te herinner sy lê
tussen almal se lakens.
So kom sy van orals
na haar Afrika bed:
excuse-moi, moet haar
nie so styf vashou
nie, sy krimp.

Kyk hoe *sexy* is sy,
as sy so suutjies
almal met hul eie
woorde verlei.
Onthou: sy lê
tussen alle lakens.

Tula- tula; tula-tula.
So kom hulle van oral
na haar Afrika-bed:
gesundheit én ينمو

V

Sproeireën

(‘n Pastiche: D.J. Opperman)

Die nooi is in ‘n suurlemoen
haar geliefde in ‘n ui
daar’s iemand...iemand in ‘n rissie
daar’s ‘n vrou in elke traan!

As sy ‘n stukkie suurlemoen
saam met tequila buig of knak
breek uit die hart sproeireën
van al die gisters wat uitsak,
heildronke van lag en bloos
en met die onthou om haar heen,
weet sy tequila is geen troos.

O die nooi is in ‘n suurlemoen
haar geliefde in ‘n ui
daar’s iemand...iemand in ‘n rissie
daar’s ‘n vrou in elke traan!

Jy's Gauloises
(Liberté Toujours)

Ek rol jou met my vingers
voor jy deur my mond
brand en jou nikotien
my gedagtes filter.

Jou rook vul my longe
om soos 'n handskoen
my hart weerskante vas
te hou en met elke uit-
blaas, trek daar net meer
van jou in my selle in.

Ek is verslaaf,
lees die waarskuwings mis:
liefde en dood is één
in dieselfde asem.

Die Swaeltjie

Jy flankeer met somer
buite in my tuin,
maar winter bly jy agter,
sit huis-op in my buurt.

Dit wat ons na mekaar
aantrek, word eerste
uitgeskop met die intrek.

Om die son te bly volg:
'n voortdurende vertrek.

Lees

Vir Sheila Cussons

Daar het 'n engel
deur haar kop gevlieg,
letters, tekens en spore
laat val van 'n swart
kombuis van klip
en geel Spanje
tot daar waar
sy vlam vat
om Sy swart
ink-lont, jy dié
woorde soos merke
oor haar gesig voel
wáár word. Oor sy
braaf haar kop oop-
gebreek het vir
'n engel.

Pendulum

gedagtes

pendel

tussen

gister en more

onthou en droom

vrees en liefde

dood en lewe

weer en weer

gister waar more

raak

daar

raak

alles

nou

stil

Fotograaf

Jy is 'n album
wat my foto's dra,
ek blaai terug
verby verlore aande
met swak beligting
en rooi oë tot ek
weer sien:
by geboorte
word 'n kamera
vir my geskenk.

Jy het nog óóp bladsye,
ek kan nou self besluit
hoeveel lig in die donker
moet ontwikkel.

Voedsaam

So honger en dors
ek na versadiging,
verbrand my mond.

Jou water - my *bliss*.

Silent

My ontvlugting is die argief
van die biblioteek waar ek
die ander dors volg:
af-af met die spiraaltrap
na die stil avontuur
van boekevat.
Lees is die plektrum
waarmee ek verse
se alleenspraak pluk.

Met my foon op *silent*,
is ek 'n ryke dwaas nie werd:
kniel net stil in ekstase
voor die asems
van my taal.

Ode aan 'n tableau

Terwyl die roltrap my afsluk
na *Piccadilly Circus* stasie
met 'n pond om huis toe te bel
klop my hart teen Tafelberg op.

'n Skildery ontvou:
raamloos ontmoet 'n blou see
die wingerd-lug
en twaalf apostels groet die wind.

Mense stamp my rond,
hierdie aksent is meer werd
as 'n verlore pond.

Réal

Liefde is toe nou nie
'n aand by die opera
waar ons bourgeois
répertoire met panache
aangebied word nie.
Daar's geen gehoor
of *after party* nie.
Agter die skarms,
kostuums, maskers
en rolle gerepeteerde
manuskripte, kan ons
mekaar sonder grimering,
in 'n gebreekte spieël,
weer raaksien.

Oorskryf

My woord kan ek nie gee nie.

Skryf alles eerder oor
en oor om net tydelik
vas te sit in hierdie reël.

Snags lê ek my hard
op 'n blanko kussing
neer, pen my vas met oorgawe.

VI

Protes

Al wat ek raak lees is God
wat Egipte verwoes,
tien gebooie voorskryf
en 'n misleidende slang.
Hel, dan slaan ek
die boeke dig toe.

Jy vat oor
begin by die woord
wat mens word,
lees vir 'n kind
van vissers en Jona,
engele, konings, 'n donkie,
en wyse manne onder
dieselfde sterre,
waar klippe en wolke
voor Hom oopskuif.

Jou stem raak lewend,
seil sag by my op en fluister:
*"sjuut, slaap en droom
sluit jou oë, sien dit
is juis Judas wat voor
die Openbaring staan."*

Uurglas

Sy hand draai jou om en om om van korreltjie tot
korreltjie oor en oor te val van bo na onder
tot in die stilstaan waar Sy hand jou
in die middel vashou. Daar
waar alle korreltjies
vir 'n split sekonde
aanmekaar
RÁÁK.
Sy hand
jou oplíg, plat
draai in balans weer
omswaai sodat korreltjies
deur mekaar meng rondval so draai
Sy hand jou om en om om van korreltjie
weer tot korreltjie oor en oor te val van bo na onder.

Kennismaking

Soos ek my tot jou rig
staan ek meer verleë.
Nader aan jou lig,
al groter my skaduwee.

Wonderwerk

G'n wonder ek sukkel
soms om in jou te glo.

Jy skuif dan 'n see óóp,
sodat golwe soos perde
op die agterpoot
in hul spore trap:
vir 'n volk om verder één
pad, op droë grond, deur
'n storm water te volg.

Waarlik, g'n wonder nie.

Fees

vrees

vang

vlerke vas voor vertrek

voël

vind

vere

voel

vrede

vloei

vry

Oorkruis – Paasfees

Die kruisiging is
'n oorgawe aan
die houtkruis.

Dra Hom van die aarde
na die hemele
om dié liefde
van die hemele
binne ons aardse
mense regop te hou.

Vertrou

Waarheid is daar waar
golwe my bootjie breek en
ek teen U moet leun.

Alchemistiese transformasie in Sheila Cussons se digkuns

Inleiding 52

Hoofstuk 1 - 'n Engel deur haar kop 53

- Agtergrondinligting
- Verhouding met Van Wyk Louw
- Invloedryke skrywers

Hoofstuk 2 - Letters, tekens en spore 65

- Agtergrondinligting oor C.G. Jung
- Kort opsomming van teorie wat verband hou met Cussons se werk

Hoofstuk 3 - 'n Swart kombuis en geel Spanje 73

- Alchemistiese transformasie:
 - Nigredo
 - Albedo

Hoofstuk 4 - Vlam vat 83

- Rubedo
- Die Ouroboros argetipe

Hoofstuk 5 – Woorde soos merke 87

- Unus Mundus
- Sinchronisme

Hoofstuk 6 – Oopbreek, inboek 93

- “Lees”
- Cussons en Jung
- Om ingeboek te wees

Bibliografie 98

Inleiding

“Poets . . . create from the very depths of the collective unconscious, voicing aloud what others only dream.” (Jung, 1967b:323)

Die spreker in Sheila Cussons se digkuns transformeer alchemies na die Ouroboros-argetipe in haar digkuns. Hierdie proses kan gekoppel word aan die psigoanalise, C. G. Jung se teorie van alchemie wat binne die menslike psige plaasvind. Transformasie word vergelyk met hoofsaaklik drie stappe van suiwering binne die alchemie: nigredo, albedo en rubedo om sodoende die ruimte van die Unus Mundus te betree. Binne hierdie ruimte vind sinchronisme plaas.

Lees

Vir Sheila Cussons

Daar het 'n engel
deur haar kop gevlieg,
letters, tekens en spore
laat val van 'n swart
kombuis van klip
en geel Spanje
tot daar waar
sy vlam vat
om Sy swart
ink-lont, jy dié
woorde soos merke
oor haar gesig voel
wáár word. Oor sy
braaf haar kop oop-
gebreek het vir
'n engel.

Hoofstuk 1 - 'n Engel deur haar kop

- **Agtergrondinligting**

Sheila Cussons is op 9 Augustus 1922 op Morawië in die Wes-Kaap gebore. Van 1939 tot 1943 studeer sy kuns aan die Natalse Universiteitskollege in Pietermaritzburg. Sy verwerf intussen 'n mate van bekendheid deur haar skilder- en tekenwerk. In 1946 publiseer sy 'n paar gedigte in *Stiebeuel*, waarvan sommige ook opgeneem word in D.J. Opperman se *Groot Verseboek*. In 1948 begin haar oorsese verblyf in Amsterdam, Londen en uiteindelik Barcelona. Dit is gedurende hierdie tyd waar sy oorgaan na die Rooms-Katolieke Kerk.

Haar debuutbundel; *Plektrum* verskyn in 1970. Hiervoor word sy bekroon met die Ingrid Jonker-, Eugène Marais- en W.A. Hofmeyr-pryse. Na 'n ernstige brandongeluk in 1978 wat 'n ingrypende impak op haar lewe en digkuns gehad het, verskyn: *Die swart kombuis* wat besonders goed ontvang word. *Verf en vlam* verskyn in dieselfde jaar. Daarna volg: *Die skitterende wond* (1979), *Die sagte sprong* (1979), *Die somerjood* (1980), *Die woedende brood* (1981), *Omtoorvuur* (1982) *Verwikkelde lyn* (1983), *Membraan* (1984), *Die heilige modder* (1988), *Die knetterende woord* (1990) en *Die asem wat ekstase is* (2000). Sy keer in die jare tagtig terug na Suid-Afrika. In 1982 verskyn ook 'n outobiografiese prosawerk; *Gestaltes 1947*. By geleentheid van Cussons se 75e verjaarsdag 1997 verskyn; *'n Engel deur my kop – 'n keuse uit haar religieuse gedigte deur die digter en Amanda Botha*. Cussons se versamelde werk verskyn in 2006. Sy ontvang die Hertzogprys vir al haar poësie in 1983. Die digter spandeer haar laaste jare in die *Nazareth House* in Kaapstad en sterf in 2004.

As daar na die digkuns van Sheila Cussons gekyk word, is daar heelwat sleutelfigure wat haar werk beïnvloed het. N.P. Van Wyk Louw en hul verhouding staan prominent aanwesig. Verdere invloed is onder meer Die Heilige Teresa van Avila, Thomas Merton, Thomas Aquinas en William Blake. Deur verwysings en toespelings binne Cussons se digkuns word dit duidelik dat dié invloede bydra tot die spreker se alchemistiese transformasie.

- **Verhouding met N.P. Van Wyk Louw**

Plektrum (1970) sluit af met die gedig: “Gebed”: *Hoe sal ek U ooit ken? / U is te naby, U is te ver, / U klewe aan my kyker vas, [...]*. Dan tree die wending in die vers: *dan snap ek die genade - / suiwerder as weet, duideliker as pyn - / van wyk dat ek moet nader, / [...]*, woorde wat sinspeel op die transformasieproses. Die verloor van die self, om God te vind, maar ook op die verhouding tussen Cussons en Van Wyk Louw. In ‘n brief aan die Oppermans, (Steyn 1998: 586) skryf Stoffel Nienaber: “Dit het gebeur. Sheila het Louw geword [...] Om met Wyk te praat, is soos teen ‘n dooie twee mure aan (want Wyk is ook Sheila) [...]” Die gedig sluit af: *O verborge Wonder, / Magneet wat ek sal ken!* Die verhouding het ‘n groot invloed op Cussons se werke gehad. Cussons se bundels: *Die swart kombuis* en *Verf en vlam* (1978) beweeg opvallend naby aan N. P. van Wyk Louw se gedigte uit die tyd, wat later gebundel is in *Tristia* (1962), veral die gedigte oor die Katolisisme, en meer in besonder dié wat met die Middeleeue verband hou.

Van Rensburg (Steyn, 1998:655-656) beweer:

in ‘n televisieprogram van Katinka Heyns het sy (Cussons) gesê dat die dinge waaroor sy en Louw in hul Amsterdamse dae gepraat, geredeneer en oor opgewonde geraak het, neerslag gevind het in hulle albei se werke. Die intertekstuele gesprek is selfs só intens dat mens die indruk kry dat *Tristia* (1962) en die grootste gedeelte van Cussons se werk (dit sluit daardie gedeelte van *Plektrum* in wat in Nederland geskryf is) gelyktydig ontstaan het, in gesprek met mekaar, maar Cussons s’n eers later gepubliseer is.

In Van Wyk Louw se gedig: “Abélard” - *Die halwe kring* (1937) word daar verwys na die Franse filosoof se tragiese liefdesverhouding met Heloïse. Hierdie liefdestema kan as simbolies vir Cussons en Van Wyk Louw se verhouding gelees word. Die gedig begin: *Jou oë het aandagtig stil geword / in die middel van ons woorde, / [...] toe’t ons geweet ons sou moet swerwe / met liefde tussen vreug en pyn / tot pyn en vreugde self sou sterwe.* Pierre Abélard was ‘n dialektikus, filosoof en teoloog, gebore in 1079 en sterf in 1142. Abélard was ‘n goeie leermeester in die retorika, dialektiek en die eksegeese en was ook onder andere die stigter van die Universiteit van Parys. In sy verhaal: *Histoire de mes malheurs* (*Die verhaal van my ellendes*) vertel hy hoe studente van reg oor die wêreld na

hom getrek het, maar ook vertel dit van sy tragiese val. Die verhaal van Abélard en Heloïse, niggie van die priester Fulbert, het deel geword van die klassieke literatuur se liefdestema. Hul liefdesverhouding dateer vanuit die 12 de eeu. Heloïse (1101-1164) was deur haar oom Fulbert in Parys onderrig. Abélard het aangebied om Heloïse se leermeester te wees en binne hierdie konteks het daar 'n liefdesverhouding tussen die twee ontstaan. Heloïse was twintig jaar jonger en toe haar oom hiervan uitvind is die twee van mekaar geskei. Hul seun: Astrolabe is deur Abélard se suster groot gemaak. Alhoewel hulle in die geheim getroud is, kon hul nooit weer bymekaar wees nie. Heloïse is deur haar oom na die klooster in Argenteuil gestuur en Abélard is een aand oorval en ontman. Beide het hul nou aan die kerk gewy, maar het steeds deur briewe hul liefde aan mekaar bely. Daar is meer as 113 briewe tussen die twee geliefdes gevind. Abélard het aangehou om 'n leermeester te wees en hom aan die filosofie toe te wy. Hy is uiteindelik uit die klooster uit, waar hy as kluisenaar homself in 'n looibasboomhut afgesonder het. Abélard en Heloïse is nou saam begrawe in Pére Lachaise in Parys, in die dood verenig. In *Plektrum* (1970) verskyn "Heloïse" wat handel oor die herinnering aan Heloïse se liefde vir Abélard: *Ek het vergeet wat ons gesê het, lief, / die tyd het oud geword*-. Die spreker praat oor die *kind wat my nooit sal ken nie, Nooit weer in die krom van jou lyf / my lyf as ek slaap nie, o Abélard* – Die gedig eindig met die spreker wat slegs nou sy briewe oor het: *maar koud en vrugteloos alleen / in 'n huis in die wind / vroetel en nie vind nie.../ ou hande in papiere papiere papiere / het kinds geword*. Cussons se "Abélard in sy looibasboomhut" (*Verf en vlam*, 1978) het 'n geestelike inslag, waar Abélard Heloïse antwoord op haar versoek om vir hom himnes aan te stuur. Abélard motiveer sy geliefde om te volhard in die geloof, om te vergeet van die begeertes van die mens en gelykwaardig te wees: *God het ons bevry / vir die weergalose vreugdes van die gees/ volhard dus: ook in die gebed*. Maar ironies genoeg sluit die gedig af met Abélard wat haar in die Drievoudige Naam groet: (*Heloïse Heloïse Heloïse*) Hierdeur wil die spreker steeds erkenning gee aan die romantiese liefde wat tussen die twee bestaan het. Net soos Abélard homself in sy looibasboomhut afgesonder het, sonder die spreker steeds haar liefde vir hom af. Volgens Van Rensburg is daar verskeie gedigte in *Tristia* (1962) waarby 'n mens jou moet afvra of hulle voor of ná bepaalde Cussons-gedigte ontstaan het of ten minste gekonsipieer is. Dit geld veral gedigte oor die Katolisisme, en meer in

besonder dié wat met die Middeleeue verband hou.” (Steyn 1998: 655-656) In die gedig:

“X” *Tristia* (1962), staan:

*Jy het weggegaan en jy bewoon
'n silwer herberg in die sneeu
jou vensters kyk nog elke nag
met drie blink oë na die plein.*

In die gedig: “LXII” in *Tristia* (1962), staan:

*Het die dag tot niks geword
ómdat sy – God gevang –
nie eers hoef vergeet nie. Êrens teen 'n stof straat
loop sy in 'n spyker-broek,
dink aan 'n wilde drank en drink
'n cola in 'n rietjies-hoek.*

Laasgenoemde gedig tree ook dan in gesprek met Cussons se gedig: “Verlief in Venesië” (*Verf en vlam*, 1978):

*en doof vir engele wat Ursulas roep
my spykerbroek haastig oor die warm marmer
van my dye getrek en uitgehardloop
in die hooglied-stad
met my vingers in my ore want: die hooglied van Sint Ursulas sing nie in marmer nie.*

Laasgenoemde vers is nog 'n voorbeeld van die vermenging van die temas: religie en liefde. St. Ursula word binne die Katolisisme vereer. Die spreker in hierdie vers worstel met begeerte vir die geliefde, teenoor plig en getrouheid aan die Kerk. Die gedig: “XXXI. Groet in bruin” - *Tristia* (1962), is 'n afskeidsgedig aan Cussons:

*Nou wil ek jou in een soort mediterreense
klaarte sien, vir laas: met tekkies of tou-sandale
oor 'n soort son-gelakte strand loop; / [...]*

*Lieflike, klein, vrou: in die stralende eerbied
wat ek lopend, aandagtig vir jou bied [...].* Die verwysing na die son en strand sluit aan by Cussons se verblyf in Spanje. Van Wyk Louw se “Abélard” - *Die halwe kring* (1937) sluit af: *My hart was droef en rusteloos van pyn / vir wat moes voorlê in die jare, / maar*

in jou oë het gebly die glans / en ryp vervulling van wyd-ope klare / herfste van alles in die boorde / tot uiterste voltooiing groei; / jou vreugde het blink en rimpelloos diep / oor alle wete en vrees gevloei. Al is die verhouding beëindig, word daar deur die vers 'n lewenslange voortbestaan en erkenning van die liefde bewerkstellig.

So opvallend is hierdie samehang van haar gedigte met dié in *Tristia* (1962), dat mens die moontlikheid tersyde kan stel dat die ooreenstemming onbewus is en dat dit dus om onbewuste, onverwerkte invloed gaan (Steyn, 1998: 655-656).

Dit gaan dus om 'n liefdesverhouding wat verby die fisiese tyd en ruimte beweeg het, die dimensie van die metafisiese betree het. Jung (1966:105) noem tereg:

And that is also why the personal life of an artist is at most a help or a hindrance, but is never essential to his creative task. He may go the way of the Philistine, a good citizen, a fool, or a criminal. His personal career may be interesting and inevitable, but does not explain his art.

Die liefdesgedigte tussen die spreker in Cussons en Van Wyk Louw se verse het verder ontwikkel en deur die Abélard en Heloïse tematiek word daar na 'n meer geestelike inslag getransformeer.

- **Invloedryke skrywers**

- **Die Heilige Teresa van Avila**

Sowel Cussons as Van Wyk Louw skryf oor Teresa de Cepeda y Ahumada. Sy staan ook bekend as die Heilige Teresa van die Jesus Kind. Sy is in Avila, Spanje op 28 Maart 1515 gebore. Op twintigjarige ouderdom sluit sy aan by die Karmelitiese klooster in Avila. Teresa het in 'n tyd geleef van sowel ontdekking, as sosiale, politiese en religieuse omwenteling. Alhoewel sy reeds vroeg in haar lewe baie siek en vir drie jaar gedeeltelik verlam was, het haar gebedslewe in die klooster intens verdiep. Sy het begin visioene sien en die teenwoordigheid van God in haar lewe ervaar. Gedurende hierdie tyd het sy intense en buitengewone ondervindinge beleef van "hemelse kommunikasie" en het selfs liggaamlike manifestasies van haar spirituele verhoging ervaar. Sy is toe aangemoedig

om haar gebedsondervindinge op te teken. Sy skryf toe: *Way of Perfection* en *The Interior Castle*.

Die gedig: “Heilige Teresa van Avila op ‘n sending” verskyn in die bundel: *Verf en vlam* (1978). In die eerste strofe van Cussons se gedig verwys die spreker na die transpartheid van die Heilige Teresa se gebed en die visioene wat sy gesien het. Hierdie visioene kon haar vir jare bybly en het gedien as inspirasie om in gehoorsaamheid en dissipline te volhard. Die *rosekrans met klik van krale...*[...] betrek een van die Katolieke Kerk se sakramente.

Die Karmeliete heg hoë waarde aan die Moeder van God. Daar word geglo dat Sy deur die sakramente spirituele kragte voorsien en die draer beskerm teen fisiese kragte. Terwyl die Heilige Teresa ‘n nuwe klooster in Toledo gevestig het, ontmoet sy Juan de Yepes y Álvarez. Hy staan later bekend staan as: *Johannes van die Kruis*. Die nuwe klooster vir monnike word onder sy sorg geplaas. Die reël: *Hy wat verblindend waai om Jan van die Kruis / so ook met haar* – ‘n verwysing na die Heilige Teresa en Jan se werke wat hulle in diens van God verrig het.

Die Heilige Teresa het heelwat moeilikheid van die gesaghebbendes ervaar vir haar determinasie om die Karmelitiese kloosters te hervorm en nuwes te stig. Haar familie was bekeerde Jode, dit verduidelik die woorde: *U is óók Joods*. In 1580 is die Ongeskoeide Karmeliete met die ander Karmeliete geskei. Sy was toe vyf en sestig jaar oud. Op ‘n tog na Alba de Tormes, waar die koets omgeval het en sy haar been gebreek het en ook siek was, sterf sy drie dae later in Alba, 1582.

Deur heelwat siekte en druk van die outoriteit het sy steeds volhard in haar geloof. Sy het altyd die woorde: “*Heer, laat my of swaarkry, of laat my eerder sterf*” aangehang. In die gedig vertel die spreker dat al word sy, Teresa, *geradbraak* vra sy steeds net om hulp. Die woord ‘radbraak’ verwys na ‘n outydse vorm van marteling wat toegepas is, waarby ‘n mens se ledemate gebreek is, maar figuurlik verwys dit ook na skending en verminking ter wille van suiwering. Die gedig sluit af waar die Heilige Teresa bo die lang getande bergketting loop, waar sy nou nie meer in die wêreld is nie en sendingwerk doen nie, maar by God is.

In *Tristia* (1962), verskyn die gedig: “LVII H. Teresa van Avila flap uit”

Sy kan selfs dus die beskouendes

*in genade en in verdienstes oortref
omdat die weg wat sy bewandel
moeiliker as ons s'n is, en God haar wel
soos vir 'n sterk siel lei, [...].*

In die gedig "LXIV", wat 'n moontlike verwysing na Cussons is, staan: *Ek weet jy is intelligent en krities / ("n bietjie sinies ook, soos Teresa / wat vir God verwyd dat Hy nie eties / -altans nie filantropies –wou gewees het/ teenoor sy eie en uiteindelijke Seun:...).* In *Die swart kombuis* (1978) verskyn die gedig: "Karmeliet in haar sel": *Jy moeder-aard jy is nie fyn / maar bruut en slu / en moeilik is dit om soos / die salm teen die stu- / wal op te vin, teen die stroom / [...].* Die gedig sluit af: *O maar dit lók my / soos 'n verre vuur / en o ek kóm, heilige geweld / teen my natuur.* Die Heilige Teresa skryf:

I saw in his hand a long spear of gold, and at the iron's point there seemed to be a little fire. He appeared to me to be thrusting it at times into my heart, and to pierce my very entrails; when he drew it out, he seemed to draw them out also, and to leave me all on fire with a great love of God. The pain was so great, that it made me moan; and yet so surpassing was the sweetness of this excessive pain, that I could not wish to be rid of it. The soul is satisfied now with nothing less than God. The pain is not bodily, but spiritual; though the body has its share in it. It is a caressing of love so sweet which now takes place between the soul and God, that I pray God of His goodness to make him experience it who may think that I am lying. (Teresa of Avila, St 1904:248)

Na die Heilige Teresa se opskrywings word sy vier dekades later tot Dokter van die Kerk verklaar. Sy het heelwat briewe, gedigte en lesings neergeskryf oor Gebed, Mistieke Teologie en Spiritualiteit wat 'n groot bydrae tot die geleerdheid van die Kerk gemaak het. Die spreker in Cussons se digkuns verwoord die Heilige Teresa se mistieke ervarings en spiritualiteit. Hierdie verse getuig van mistisisme en deur die Heilige Teresa se ervarings op te skryf, vereenselwig die spreker die self met hierdie ervarings.

○ Thomas Merton

Word daar verder na die spreker in Cussons se werke gekyk, is die invloed van Thomas Merton baie prominent. Merton is in 1915 in Frankryk gebore. Hy studeer aan die Universiteit van Cambridge en later in die V.S.A, Columbia. Op 10 Desember 1941 sluit hy hom aan by die Abdy van Getsemanie Kentucky, waar hy 'n monnik word van die

streng Trapiste orde. Merton was 'n Rooms-Katolieke priester, 'n Trapiste monnik, 'n spirituele skrywer, digter en sosiale aktivis. Alhoewel Christenskap vir Merton die suiwerste historiese feite en openbaringe gebied het, ontdek hy nuwe waarhede in Hindoeïsme, Boeddhisme, Zen en in die Soefistiese Mistisisme. Hy word beskou as 'n moderne Christelike denker wat veral met die metafisiese en meditatiewe prosesse gemoeid was. Hy het 'n versameling gedigte en heelwat boeke, opstelle, joernale en skripsies gepubliseer. Merton sterf 10 Desember 1968, presies 27 jaar nadat hy by die klooster in Kentucky aangesluit het. Merton se boek: *The Seven Storey Mountain* (1948) eindig met die woorde:

I hear You saying to me: 'Everything that touches you shall burn you, and you will draw your hand away in pain, until you have withdrawn yourself from all things. [...] you shall die in Me and find all things in My mercy which has created you for this [...] That you may become the brother of God and learn to know the Christ of the burnt men.

Thomas Merton se poësie is 'n kontemplasie en hy het geglo 'n digter moet ook 'n mistikus wees. Sy Christelike mistieke perspektiewe, sy monnikslewe en die Zen Boeddhisme veroorsaak dat hy die losmaak van die self, bó alle verteenwoordigende teologiese ideologieë as heilig beskou. Vir Merton was vuur 'n eenheid en beeld van die Heilige se krag om illusie weg te brand en die regte self bloot te stel as 'n lewende vlam in die beeld van God. In Merton se *The Wisdom of the Desert* (1974) staan die kloostervoog, Joseph, op en strek sy hande uit in die hemel en sy vingers het soos tien lampe van vuur geword. Hy het gesê: "*Why not be totally changed into fire?*" Deur 'n sistematiese ondersoek van Merton se poësie is dit duidelik dat hierdie "vuur" vir hom heilig is en beide vervulling en leegheid beteken.

Een van Merton se benaderinge was om die taal verby enige duidelike representasie te stoot. Die gedig eindig dus in stilte, wat die kontemplatiewe doel van sy estetiese werk is. Hy het gemeen dat 'n goeie gedig 50 persent stilte is. "Die dief en die digter" verskyn in Cussons se bundel: *Die woedende brood* (1981). In hierdie gedig word die poëtikale verhouding tussen mens en God aangedui. Daar word na Christus verwys as "dief van energieë", wat glimlaggend slagoffers soek. In die eerste strofe vra Merton vir die "Liewe Vrou van Guadalupe" vir 'n gedig. Onse Liewe Vrou van Guadalupe staan ook bekend as

die *Heilige Maria van Guadalupe*. Guadalupe is eintlik die naam van 'n prent, maar het die naam van die kerk en ook die dorp om die kerk, geword. Dit vorm die tempel en illustreer die Moeder Maria met die son en sterre en by hierdie apokaliptiese teken is 'n ondersteunende engel wat onder die halfmaan verskyn. Dit is in die Katolieke Kerk 'n voorstelling van die maagdelike bevrugting. Die Moeder Maria het op Saterdag 1531 aan die neofiet Juan Diego verskyn. Hy was oppad na 'n kerkdiens in Mexiko. Sy het hom na Biskop Zumárraga gestuur om 'n tempel net daar op te rig. Die biskop het Juan vir 'n teken gevra. Juan se oom, Bernardino was dodelik siek en dit het veroorsaak dat hy sy opdrag moes uitstel. Sy het egter weer aan hom verskyn, haarself die Heilige Maria van Guadalupe genoem, hom verseker dat sy oom genees is en dat hy moet teruggaan na die biskop toe. Juan het vir 'n teken gevra. Maria het hom beveel om rose by die rotse te gaan bymekaar maak. Alhoewel dit nie die plek of tyd was vir rose nie, het hy wel rose daar gekry en dit is sy *tilma* toegedraai. 'n Tilma is 'n lang mantel wat deur Meksikaanse Indiane gebruik is. Toe hy by die biskop die tilma ooprol, was daar 'n lewensgrote gloeiende figuur van die Moeder Maria op hierdie mantel.

Die mantel is gemaak uit groentevesels. Dit is baie swak materiaal en bestaan uit twee stroke wat aanmekaar gewerk is. Skilders verstaan nie hoe die kleure op hierdie lap uitgelê is nie. Nie alleen is hierdie doek ongeskik vir verfwerk nie, maar hulle kon ook nie die vasstel van watter verf daar gebruik gemaak is nie. Pous Benediktus XIV het bepaal dat Onse Vrou van Guadalupe 'n nasionale beskermheer word en het 12 Desember as 'n vakansiedag en feesdag ingestel, met 'n spesiale diens vir dié dag. Pous Leo XIII het 'n volledige historiese nokturne ("naggelang") goedgekeur en beveel dat die prent in sy naam bekroon word en het 'n poëtiese inskripsie daarvoor gekomponeer. In die tweede strofe word daar na Christus verwys as die "dief" wat slagoffers soek om vir Hom poësie te skryf. Die vuur is by sowel Cussons as Merton 'n belangrike element, die gedig noem verder: "die doel van die mens is die volste ontplooiing van sy vermoëns in vereniging met God."

Die gedig sluit af waar die spreker meen Merton sou nooit weer 'n gedig skryf nie, as dit is wat van hom vereis word. Net soos Merton, kan die spreker se poëtiese nie losgemaak word van die religieus-mistieke nie.

○ Thomas Aquinas

Die historiese figuur Thomas Aquinas kom voor in Cussons se digkuns. In *Die sagte sprong* (1979) verskyn die vers: “Die Kers”. Die spreker begin met die worsteling waarmee elke katkisant te make het, wanneer die religie bestudeer word.

*Enige katkisant wat sou vra
wat het God met homself gedoen
voordat hy geskep het
weet die vraag kring van ‘n kring uit
eindeloos konsentries uit / [...]*

Die vers progresseer verder waar Thomas Aquinas denkend by ‘n kers sit: *toe die kers tot aan die pit brand / toe die kers al lank nie brand nie / sit in ‘n wit verslaetheid / Aquinas van sy skof bewus / en kyk sy werk onsiende aan / en fluister dan wassit alles strooi / [...]*

Thomas Aquinas is gebore in 1225 en was ‘n Dominikaanse Rooms-Katolieke Priester. Hy het ‘n groot invloed gehad op die filosofie en teologie. Aquinas word beskou as die ideale rolmodel binne die Kerk vir diegene wat ‘n Priester wil word. Van sy bekendste werke sluit in: *Summa Theologica* en *Summa Contra Gentiles*. As een van 33 wat tot Dokter van die Kerk bestempel is, word hy deur sommiges beskou as die grootste Rooms-Katolieke teoloog en filosoof. Hy het aangehou skryf, tot hy ‘n mistieke ervaring beleef het, wat hom laat glo het al sy werke is ‘blote strooi’. Die spreker in Cussons se werke antwoord hierop: *Doof en roerloos swaar bly sit / waar die kers al lank nie brand nie / Aquinas blind van Majesteit*. Aquinas se mentor: Albertus Magnus het die werke: *De Alchimia* geskryf en oorgelaat vir hom. Aquinas het die vraag of goud werklik deur alchemie vervaardig kan word in diepte bestudeer (*Summa Theologiae II-II.77.2*) en sodoende bygedra tot die vroegste aantekeninge oor alchemie. In die bundel: *Die skitterende wond* (1979) noem die spreker in die gedig: “Die wond wat dink”: *Adam het God gesien maar Aquinas / het Hom bepeins: / [...]*. Die vers sluit af: *want Adam was ongerep maar Aquinas / van die skitterende wond, ‘n heilige*.

○ William Blake

William Blake is eweneens 'n digter en mistikus waarby Cussons aanklank vind. Die gedig: "Vier singverse IV" (*Die heilige modder*, 1988) is opgedra aan laasgenoemde digter: *Ek het 'n wonder-spiraal gesien / van wesens soos engele / wat neerwaarts wentel om hulself / al laer wentel om hulself [...]*.

"Jacob's Ladder" deur William Blake

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blake_jacobs ladder.jpg. *Jacobs Ladder*. William Blake. 1800.

Die gedig eindig met die woorde: *Ek kon net op my knieë sak / want ons was daardie wonder spiraal*.

William Blake beskryf sy eie werk as volg:

The Nature of my Work is Visionary or Imaginative; it is an Endeavor to Restore what the Ancients called the Golden Age. -William Blake (Johnson/Grant, xxiv 1979).

Die digter voltooi sy bundel: *The Marriage of Heaven and Hell*, saam met 25 tekeninge in 1792. As mistikus verkondig hy 'n visionêre boodskap. Joseph Campbell sluit by hierdie standpunt aan:

What the myths are for is to bring us into a level of consciousness that is spiritual. And how is consciousness transformed? Either by trials...or by illuminating revelations... [...] to see through the fragments of time to the full power of original being is a function of art." (Campbell, 1988:228)

Blake skryf in sy bundel *The marriage of heaven and hell* (1792):

If the doors of perception were cleansed everything would appear to man as it is: Infinite. This I shall do by printing in the infernal method by corrosives, which in Hell are salutary and medicinal, melting apparent surfaces away, and displaying the infinite which was hid.

Die Heilige Teresa, Thomas Merton, Thomas Aquinas, William Blake en Cussons verwys voortdurend na vuur. *The Herder Dictionary of Symbols* (1978:75): "Fire: "It is considered by many people to be sacred, purifying, and renewing; its power to destroy is often interpreted as the means to rebirth at a higher level."

Deurgaans word vuur verteenwoordigend van kreatiwiteit en transformasie, vuur as simbool om te suiwer en om van gedaante te verander. Die religieus-mistieke is opvallend in al die bogenoemde skrywers se werke en deur die spreker se gebruik van verwysings na hul eie transformasie, word die proses deur die spreker self ervaar.

Hoofstuk 2 - Letters, tekens en spore

- **Agtergrondinligting oor C.G. Jung**

Carl Gustav Jung is gebore op 26 Julie 1875 in 'n klein Switserse dorpie genaamd: Kessewil. Jung se vader het hom van sesjarige ouderdom Latyn begin leer. Van vroeg af het hy 'n besondere belangstelling in taal en literatuur, veral antieke letterkunde begin toon. Behalwe vir meeste Wes-Europese tale, kon hy ook verskeie antieke tale lees, waarvan Sanskrit een was.

Na hy aan die Universiteit van Basel studeer, verkry hy 'n posisie by die Burghoeltzli Geestelike Hospitaal. Hy neem sy beroep op as navorser en psigiater. As aanhanger van Freud, ontmoet hulle in 1907 in Wene, waar hulle klaarblyklik vir 13 ure aan mekaar gesels het. Jung was nie totaal oortuig van Freud se teorie nie en teen 1909 reis hulle saam Amerika toe, waarna hul paaie begin skei. Daar is verskeie redes vir die breuk tussen Jung en Freud, waarvan een Jung se verhouding met Sabina Spielrein is. Sy was 'n pasiënt en student van Jung. In 1909 het Spielrein 'n brief aan Freud geskryf waarin sy hom vertel het van die verhouding. Freud het haar aanvanklik nie geglo nie.

Carotenuto (1984:118) noem:

When Spielrein visited Vienna in 1912, she and Freud became closer, and Freud accepted her version of earlier events, but did not share his reevaluation with Jung. In January of 1913, right after the breakdown of his personal relationship with Jung, Freud wrote to Spielrein, "Since I received the first letter from you, my opinion of him (Jung) has been greatly altered"

Jung het ook na Afrika en Indië getoer. Die reise het 'n groot impak op sy werke gehad.

Carl Jung, was to make the exploration of this "inner space" his life's work. He went equipped with a background in Freudian theory, of course, and with an apparently inexhaustible knowledge of mythology, religion, and philosophy. Jung was especially knowledgeable in the symbolism of complex mystical traditions such as Gnosticism, Alchemy, Kabala, and similar traditions in Hinduism and Buddhism. If anyone could make sense of the unconscious and its habit of revealing itself only in symbolic form, it would be Carl Jung. (<http://webspace.ship.edu/cgboer/jung.html>)

Jung tree af in 1946 en sterf op 6 Junie 1961 in Zurich.

- **Kort opsomming van teorie wat verband hou met Cussons se werk**

Jung verdeel die menslike psige in hoofsaaklik drie dele; die ego, die persoonlike onbewuste en die kollektiewe onbewuste.

Die ego is verteenwoordigend vir alle bewuste denke, emosies en kognitiewe prosesse, waar die persoonlike onbewuste alles verteenwoordig wat nog nie na die bewuste deurgedring het nie. Alle herinneringe wat weer onthou kan word, maar ook dié wat onderdruk is, word hier geberg.

Jung se beskrywing van die kollektiewe onbewuste is juis wat sy teorie uniek maak. Die kollektiewe onbewuste is die 'psigiese erfstuk' binne elke mens. Dit dien as reservoir vir ons ondervinding as spesie, 'n inherente kennis waarmee ons almal gebore is. Dit beïnvloed al ons ervarings en optredes, veral emosioneel, maar ons weet slegs indirek daarvan deur na ons optredes te kyk. Die konsep van *déjà vu* (gevoel dat 'n mens al vantevore hier was) of die onmiddellike herkenning van sekere simbole en tekens kan verduidelik word deur die korrelasie tussen 'n persoon se uiterlike realiteit en innerlike kollektiewe onbewuste. Die inhoud van die kollektiewe onbewuste word argetipes genoem. Argetipes word beskryf as primordiale idees, inherente modusse wat persepsies reguleer en wat slegs deur argetipiese beelde uitgedruk word. Argetipes manifesteer nie net hulself in 'n statiese vorm of primordiale beelde nie, maar verteenwoordig sekere instinktiewe data van die primitiewe psige, die donker wortels van die onbewuste. Alle tipiese menslike manifestasie van lewe: biologies, psigies of spiritueel berus op 'n argetipiese grondslag. Elke argetipe beskik oor 'n positiewe en negatiewe pool en is onder andere bekend in die mitologie, sprokies, verhale, drome en digkuns. Dit kan soos volg beskryf word: "The primordial image, or archetype, is a figure--be it a daemon, a human being, or a process--that constantly recurs in the course of history and appears wherever creative fantasy is freely expressed. [...]. Essentially, therefore, it is a mythological figure. In each of these images there is a little piece of human psychology and human fate, a remnant of the joys and sorrows that have been repeated countless times in our ancestral history, and on average follow the same course" (Jung, 1966: 81).

‘Die skaduwee’ is een van die vele argetipes wat Jung identifiseer. Dit is die ego se ‘donker kant’. Die skaduwee is eintlik amoreel, nie goed of sleg nie, maar eerder dierlik. Net soos ‘n dier daartoe in staat is om ter wille van oorlewing dood te maak, word daar ook met sorg na kleintjies omgesien. Vanuit ‘n menslike perspektief is hierdie eienskap ónmenslik. Die skaduwee word verteenwoordigend van al die dele van onself wat ons vir onself en ander wil verberg.

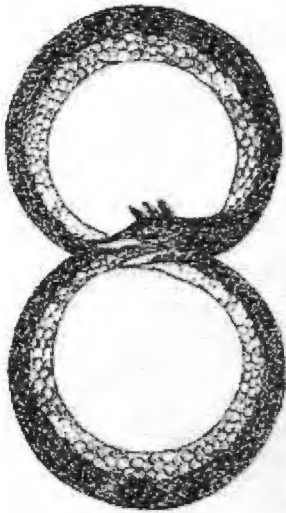
Die persona verteenwoordig die masker wat die mens vir die publiek voorhou. Hierdie persona begin aanvanklik as argetipe, maar teen die tyd wat ons dit besef, is die indruk en valse beeld die verste verwyder van die kollektiewe onbewuste.

Deel van ons persona is die manlike en vroulike eienskappe binne elke mens. Die anima is die vroulike aspek binne mans en die animus die manlike eienskappe binne elke vrou. Die anima en animus is die argetipe waarmee daar hoofsaaklik met die kollektiewe onbewuste gekommunikeer word en is ook grotendeels verantwoordelik vir ons liefdeslewe. Jung meen daar is nie ‘n vaste hoeveelheid argetipes nie en dat verskillende argetipes mekaar oorkruis en integreer. Die belangrikste argetipe is die ‘ware self’. Hierdie argetipe word geassosieer met die argetipiese perfektheid van die Ouroboros. Die Ouroboros (Ouroboros, Ourorboros, Oroborus, Uroboros of Uroborus) is ‘n antieke simbool wat prominent voorkom in religieuse en mitologiese simbolisme. Jung het hierdie simbool as die basiese mandala van alchemie gesien.

An image drawn in 1478 by one **Theodoros Pelecanos** in an alchemical tract entitled *Synosius*. <http://www.book-of-thoth.com/thebook/index.php/Ouroboros>

Jung het die verhouding tussen alchemie en die Ouroboros, 'die slang wat sy eie stert eet' beskou as transformasie wat in die psige plaasvind. Die slang wat homself doodmaak, maar ook voer. Die voortdurende siklus van die natuur. Die konflik van lewe word voorgestel dat lewe uit dood én lewe voortspruit. Die integrasie van die teenoorgesteldes vind hier plaas. In die *Emerald Tables of Thoth* word die Ouroboros in 'n nommer agt voorgestel:

'As Above, So Below'

<http://www.crystalinks.com/ouroboros.html>

Die mens en God verenig

Jung verduidelik die Ouroboros soos volg:

The alchemists, who in their own way knew more about the nature of the individuation process than we moderns do, expressed this paradox through the symbol of the Uroboros, the snake that eats its own tail. Uroboros, has been said to have a meaning of infinity or wholeness. In the age-old image of the uroboros lies the thought of devouring oneself and turning oneself into a circulatory process, for it was clear to the more astute alchemists that the prima materia of the art was man himself. The uroboros is a dramatic symbol for the integration and assimilation of the opposite, i.e. of the shadow. This 'feed-back' process is at the same time a symbol of immortality, since it is said of the uroboros that he slays himself and brings himself to life, fertilises himself and gives birth to himself. He symbolises the One, who proceeds from the clash of opposites, and he therefore constitutes the secret of the prima materia which [...] unquestionably stems from man's unconscious. (Jung, 1956: 513)

Die 'heilige kuns' van alchemie bestaan al langer as sewe honderd jaar en word herken aan die dualistiese aard van teorie en realiteit. Alchemie kombineer die Gnostiese gees van Griekse filosofie met die hoogs ontwikkelde Egiptiese leerstellings. Daar is drie stappe in die alchemistiese proses sigbaar: Nigredo, Albedo en eindelijk Rubedo. Jung verduidelik transformasie van die menslike psige volgens die alchemistiese proses.

(Basilius Valentinus, Azoth, Paris, 1659)

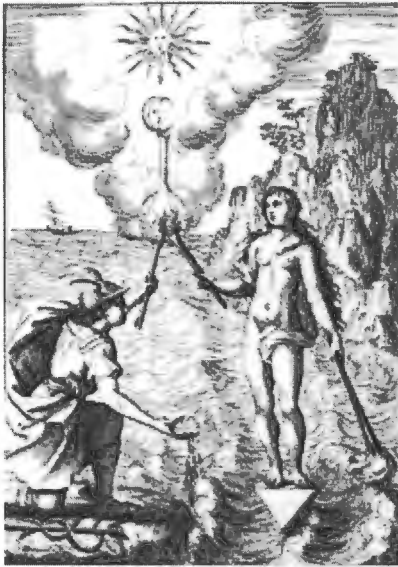
<http://www.soul-guidance.com/houseofthesun/alchemy%202.htm>

Nigredo is die eerste fase en is swart van kleur. Hier vind afbreking plaas en chaos heers. Psigologies is dit 'n donker periode waar die uitdagings en struikelblokke binne die psige oorkom moet word en kan gekoppel word aan die mitologiese verhaal van die held wat sy reis deur die donker moet voltooi. Die simboliese waarde is 'n totale verlies van die self en die mens se afsterwing van ou gewoontes en illusies.

Putrefaction is so effective that it destroys the old nature and form of the rotting bodies; it transmutes them into a new state of being to give them a totally new fruit. Everything that has life, dies; everything that is dead putrefies and finds a new life. (<http://www.soul-guidance.com/houseofthesun/alchemy%202.htm>)

Albedo is die volgende alchemistiese stap. Na die donker periode van nigredo tree lig in. Albedo is die ontdekking van die krag binne die mens. Hoop en vertroue wat ontwikkel

word. Die chaotiese, kontrasterende eienskap van die Nigredo is nie meer aanwesig nie. Die paradoksale aard word hier vereenvoudig.

(Les Rudiments de la Philosophie, Nicolas de Losques, Paris, 1665)

<http://www.soul-guidance.com/houseofthesun/alchemy%202.htm>

Die laaste stap is Rubedo. Hierdie fase is rooi van aard.

(Philosophia reformata, Johann Mylius, Frankfurt, 1622)

<http://www.soul-guidance.com/houseofthesun/alchemy%202.htm>

Rubedo is 'n voortsetting van Albedo en dit is hier waar daar totale individuasie binne die psige bereik word. Binne hierdie fase is die psige tot die ware self getransformeer en word daar nou in die ruimte van die Unus Mundus beweeg. Die lig van die albedo moet nou gemanifesteer word in realiteit en dit is in hierdie fase wanneer teorie, die innerlike kollektiewe onbewuste totaal in korrelasie tot die uiterlike realiteit staan. Sinchronisiteit vind dan plaas.

Jung meen om 'n kunswerk te regverdig, moet analitiese sielkunde ontslae raak van mediese vooroordele, want 'n kunswerk is nie 'n mens nie, maar eerder iets bó-mensliks. Die spesiale betekenis van 'n ware kunswerk resideer in die feit dat dit ontsnap het van die persoonlike en verby die skeppende se besorgdheid strek. Daar moet dus nie na die digter as persoon verwys word nie, maar eerder as die reagerende onderwerp wat deur die kreatiewe proses beheer word. Die kreatiewe proses is 'n lewende proses wat in die menslike psige ingeplant is. Die analitiese sielkunde beskryf hierdie proses as 'n *outonome kompleks*. Dit is 'n deel van die psige wat buite die hiërargie van die bewuste bestaan. Hierdie kreatiewe impulse ontspring vanuit die kollektiewe onbewuste. Afhangende van die energie van hierdie kreatiewe impulse, mag dit voorkom as 'n blote hindernis van bewuste aktiwiteite, of as 'n bo-natuurlike gesag wat die ego tot sy ware potensiaal stuur. Hierdie outonome kompleks verduidelik Jung as 'n psigiese formaat wat in die onbewuste bly tot dit gelaai word met genoeg energie om dit in die bewuste oor te dra. Die kreatiewe proses word sigbaar wanneer die kunstenaar in die kollektiewe onbewuste inbeweeg en begin bewus word van die argetipes. Die argetipes verkry vorm wanneer die skrywer aan die simbole 'n taal gee. Soos Jung dan beweer:

That is the secret of great art, and of its effect upon us. The creative process, so far as we are able to follow it at all, consists in the unconscious activation of an archetypal image, and in elaborating and shaping this image into the finished work. By giving it shape, the artist translates it into the language of the present, and so makes it possible for us to find our way back to the deepest springs of life [...]. The unsatisfied yearning of the artist reaches back to the primordial image in the unconscious which is best fitted to compensate the inadequacy and one-sidedness of the present (Jung, 1966:82-83).

Sheila Cussons se digkuns getuig van hierdie verskillende alchemistiese prosesse en so kan die betrokke argetipe in die spreker dan identifiseer word.

Hoofstuk 3 - 'n Swart kombuis en geel Spanje

- **Nigredo**

Veral Cussons se vroeër werke getuig van dié nigredo-fase. Psigologies is dit 'n proses waar die individu homself in 'n chaotiese 'donker' geestestoestand bevind. Daar word binne die onbewuste inbeweeg en die skaduweeargetipe word raakgesien. Nigredo word herken aan sy swartheid. Volle aandag word aan 'n probleem in die psige geskenk en is meer emosioneel as intellektueel van aard. Hierdie fokus veroorsaak dat die komplekse aard van die situasie 'ontbind'. Dit is 'n pynlike konfrontasie en word dikwels bestempel as 'n melancholiese toestand. Alchemisties word daar beweer sodra die kern van die probleem raakgesien word in die 'prima materia', word dit opgelos en word daar van 'n nigredo- na 'n albedo-bewustheid getransformeer. Nigredo stel die individu in staat om selfkennis in te win, om sodoende die 'probleem' of pynlike toestand te oorkom.

Die gedig: "Die swart kombuis" (*Die swart kombuis*, 1978) verbeeld hierdie fase:

Die swart kombuis

*Die swart kombuis het balke
die mure is berook
in 'n groot gekraakte erdebeker
woon dags die nagskof-spook*

*die swart kombuis het luike
skeefgesak en toegesluit
aartappels lê die werf rond
skedels wat loop oog uit*

*die vensters het geen uitsig
die werf die lug het geflou
die grond is vaal puimpoeier
die aartappels is grou*

*geen mens beweeg hier binne
geen mens werk op die werf
êrens tussen middag en skemer
het die aarde se lug gesterf*

*'n middag hoe lank gelede
die swart kombuis is oud
daar wás nooit somer-sonlig
die swart kombuis is koud*

Die ruimte wat hier vir die leser geskep word is donker en swart is die prominente kleur in die gedig. Die kombuis raak verteenwoordigend van die spreker se onbewuste. Cussons het in 'n onderhoud genoem dat sy 'n droom gehad het oor die swart kombuis. Jung onderskei tussen verskillende drome en meen dat die droom wat die moeilikste is om te verstaan, dié drome is wat direk vanuit die onbewuste kom en daar kan heelwat argetipes op 'n simboliese vlak herken word.

In die gedig "Die swart kombuis" is die skaduwee argetipe teenwoordig. Teenoor die skaduwee argetipe is die ego. Waar die ego doelgerig is en vasstaan binne 'n identiteit, is die skaduwee argetipe een van chaos, wanorde en donkerte. Die skaduwee ontspring uit die persoonlike onbewuste wat verteenwoordigend raak vir alles wat die ego moet onderdruk. Alles wat in die geheim is, alle drange wat boos, beskamd en donker is. Die swart kombuis het *balke, luike, geen uitsig* en daar is geen lewe teenwoordig nie; *daar wás nooit somer-sonlig / die swart kombuis is koud* / [...]. Daar is geen vensters of lig nie. Woorde soos *gekraakte, nagskof-spook, skemer, skedel, kat-skelet* en *heks* verhoog die geheimsinnigheid en donkerte in die gedig. Die heks word ook verteenwoordigend van die vroulike argetipe binne die psige. In 'n ontwikkelingsreeks van die vroulike argetipe meen Jung die moederfiguur kry gestalte in die bewuste en soos daar deur die persoonlike na die kollektiewe onbewuste beweeg word, verander hierdie moeder na die 'wyse vrou' met al haar teenstellende kenmerke die heks is een van hulle. In die gedig ontgin die spreker die skaduwee argetipe deur dit te beskryf, deur bewus te word daarvan. Die nigredo ruimte word betree, die afsterwing van die ego vind plaas, soos daar in die teenpool inbeweeg.

Die gedig sluit af: *het heks hier gebak en brou / die swart kombuis die swyg / daar in die hoek lê 'n kat-skelet / die swart geheim bly dig*. Die swart geheim bly steeds dig, daar vind geen versoening tussen die bewuste en onbewuste plaas nie, maar daar skuil ook ironie binne die slotvers. Jung meen as die persona bewus word van die skaduwee, as daar lig op die onderwerp val, vind die eerste stap van transformasie plaas. Die spreker transformeer dus reeds in die gedig. Deur die nigredo wat beskryf word, word die kompleksiteit 'afgebreek' en 'ontbind'.

Die ateljee

*En bevind ek my in 'n plek
vol ou gestorwe lig en teen 'n muur
bokant 'n kas die dwingende portret
van 'n man wat donker op my gluur*

*en ek weet soos mens in drome weet
hy was 'n kunstenaar
wat in die hel leer teken het
en dat die kas sy werk bewaar*

*ek soek en kry die folio's in 'n laai
en sien op elke bladsy net een ding
naaktekeninge wat die vrou bespot
haar liggaam en haar siel verwring*

*met lyne lyne wat die oë boei –
toe voor my plotseling verskyn
sy van die tekeninge met 'n bitter
suiwer wit gesig en oë swart van pyn –*

*tien jaar het my gees gemartel
begin sy mymerend vertel
en in die dood wat ons verenig
bly ek – hoe anders? – sy ewige model*

*maar moet my nie bejammer nie . . .
en om jou eie bloed-ontwil
gaan wég vóór jy hier sien vannag
hoe boos en boos mekaar verniel.*

“Die ateljee” is nog ‘n vers wat in *Die swart kombuis* (1978) verskyn. Die spreker bevind haarself weereens in ‘n nigredo. Dit is donker en daar is geen lig. Die ‘skaduwee’ argetipe word raakgesien en voorgestel as ‘n kunstenaar wat ‘n prent vir die leser voorhou. Die eie swakheid word raakgesien en dit is kenmerkend van die nigredo, juis om hierdie rede is die proses so pynlik. Die vers sluit af waar die spreker identifiseer met hierdie boosheid en deur die herkenning word dit ‘ontbind’, word die psige gesuiwer.

“Pandora” (*Die sagte sprong*, 1979) is nog ‘n voorbeeld van so ‘n suiwering binne die donkerte:

*Jy verwyder die donker
as kinders bang is
bondel dit in die hangkas
en sluit die deur toe
sit by die bed tot
angste wegswymel in slaap
en jy nie meer langer
die beswerende priesteres
hoef te speel nie
maar eerlik en magteloos
die donker in die oog kan kyk.*

Die spreker is nie meer bang vir die 'skaduwee' binne haarself nie.

Die vreemde moeg

*Moeg, en magtig ongeduldig vol
ongeduld wat lééf. Wat ek hier nog kan weet –
en daar is veel – voel ook al te smal al.*

Hut

*van my wese, wat op 'n wye verlatenheid
reeds meer as veertig jaar getrou
sy klein skoorsteen laat rook
het, my goed én goed beskut
het, min of meer, teen so veel were –
die hittes as die kimme gekook
het, die valwinde se blindende venyn
van sand, die vlym wat nag is en winter –
nederige jort
van die steppe:
jy't te klein
te donker
en te benoud geword.*

Die "Vreemde moeg" (*Plektrum*, 1970) is nog 'n vers wat getuig van die nigredo binne die alchemie. "Vreemd" is reeds aanduidend dat hierdie nie 'n fisiese moegheid is wat ervaar word nie. Die alchemiste beweer die nigredo duur vir 'n periode van 40 dae. Veertig het 'n sterk simboliese waarde. Veertig dae tussen Paasfees en Hemelvaart, die Israeliete het 40 dae in die woestyn deurgebring, Sint Antonius het veertig dae in die Sahara woestyn spandeer. Jesus Christus het veertig dae gevas. So noem die spreker in Cussons se gedig dat daar al vir veertig jaar min of meer getrou 'n bestaan probeer gevoer word. Maar die hut is klein en donker en waar daar aanvanklik 'n fisiese ruimte beskryf

word, eindig die vers af met die woord: 'jy' wat vir die leser 'n aanduiding is dat dit die spreker self is wat 'donker' en 'benoud' is.

Sewe jaar later antwoord die spreker op bogenoemde vers in die gedig: "Ontdekking" (*Die skitterende wond*, 1979).

*Het ek kon dink jy het te klein
te donker en te benoud geword
sodat ek rusteloos vir jou wou sê
"vergewe my, maar as dit vroeër was,
miskien in 'n Indië,
sou ek beskeie jou beskeidenheid bewoon het
met daaglik by die put die water haal,
die growwe graan maal in 'n klip,
die skamel brood van ons waarneming
skemerig kou –
as dit vroeër was voor hierdie smeltwit wete
in my: dié wag wat nie wil wag nie,
dié verrukking,
dan was wat skuil in jou nog net
'n stil geringe vlam wat swewe in 'n piering,
'n heilige gelatenheid se glimlag se Gôtama" –
- jy wat straal asof die lig jou al hoe meer
tot lig verteer?
Klein hut, jy het 'n ruimteskip geword!*

Die 'klein, donker hut' het 'n ruimteskip geword. Transformasie het plaasgevind deur die *smeltwit wete* van die albedo wat bereik is.

• Albedo

Die volgende alchemistiese stap is Albedo. Jung noem: "The "Fragment from the Persian Philosophers" says: "With this tincture all the dead are revived, so they live for ever, and this tincture is the first-created ferment, namely that 'to the moon,' and it is the light of all lights and the flower and fruit of all lights, which lighteth all things" [...] I mention these statements because they show that the moon has a double light, outside a feminine one but inside a masculine one which is hidden in it as a fire. Luna is really the mother of the sun, which means psychologically, that the unconscious is pregnant with consciousness and gives birth to it. [...] From the darkness of the unconscious comes the light of illumination, the *albedo*." The opposites are contained in it *in potentia*, hence the

hermaphroditism of the unconscious, its capacity for spontaneous and autochthonous reproduction" (1963:176-177).

Albedo verwys na *ablutio* wat letterlik reiniging van onsuierhede beteken. Die albedo is 'n proses binne die onbewuste waar die paradoks vereenvoudig word. Dit is 'n fase waar insig binne die donker skaduwee projeksies ontvang word, waar die vergrote ego en aannames verwyder word. Die Albedo word met die anima en animus argetipe geassosieer. Die spreker in Cussons se verse verwys na hierdie lig. In die vers: "Verheerliking" (*Die swart kombuis*, 1978) begin die spreker met die woorde: *En toe ons wakker word sien ons 'n man gemaak van son / en twee wat skynend is by Hom: ou vaders van ons ras: / [...]* Die vers eindig af met die woorde: *maar nou / wanneer hy praat weet ons hoe sonder nate is sy woord / en dat hy self 'n wit vuur naatloos een is met sy heelal*. Die son is 'n aanduiding dat die spreker nie meer in die donkerte is nie. God verteenwoordig hierdie lig. God word hier vergelyk met 'n 'wit vuur' en is 'een', daar is geen skeiding of teenpole meer nie. Psigies en emosioneel bring Albedo verligting en berusting na die chaos en wanorde van die Nigredo.

Die spreker beskou God as 'n diamant in die duisternis. "Twee variasies I" (*Naskrif*) begin:

*Hoe meer U my flou begrip belig
hoe meer vermoed ek in U
'n diamant duisternis:
weet ek bevange van ontsag
dat U die lig nog keer
wat my verstand sou verblind
met daardie onthulde skittering –
[...] / O Heer, totdat ons dit kan verduur
die glorie wat U vir ons bewaar
verduur, hoe geduldig moet U
intussen bly: 'n diamant in die duisternis.*

Die spreker noem dat God insig bring en vergelyk dit met 'n lig wat blink soos 'n diamant. Die albedo fase waar begrip intree word vergelyk met 'n skitterende lig. Die tweede deel van die vers sluit af:

II

*Ek weet dat U noodwendig ook
'n donkerte moet wees vir dié verstand:
die vuurvlieg wat sweef in U
want dit het U dit toegeeflik
laat ontwaar in eie skynseltjie:
u duisternis is diamant.*

God se intrede binne die nigredo word verder vergelyk met 'n vuurvlieg in die duisternis.

Die geel kombuis (Die swart kombuis, 1978)

*Die geel kombuis wat smôrens en saans
van jong lawaai so vol is as van sy lieflike geel
en sy lig en sy goudbruin hout
het 'n ronde wit marmertafel en bruin erdewerk
en blomme
en 'n rooiwit bord met 'n singende voël daarop –
wat 'n oudheid is – teen die muur om die geel
kombuis te betower soos in 'n sprokie vir kinders*

*die geel kombuis is vrolik
die geel kombuis is bourgeois
en die slap geskilderde voël
sing met sy snawel oop*

Met die lees van die gedig word Spanje ontgin, die warmte en kleur van die land. Op 'n tweede betekenislaag getuig die gedig verder van die spreker wat transformasie ervaar het. Die spreker het uit die donker psigiese ruimte van die swart kombuis na albedo getransformeer, na daar waar daar lig is. Die geel kombuis word vol son beskryf. Weereens word daar na God as die son verwys. Die spreker verwys na 'n singende voël met sy snawel oop. Voëls het ook sterk simboliese waarde van transformasie binne Jung se beskrywing van alchemie binne die psige. In kontras met die skelette van die swart kombuis, word hier 'n ruimte betree wat 'betower soos in 'n sprokie'. Woorde soos: 'blomme', 'ronde', 'wit', en 'vrolik' komplementeer hierdie albedo fase. Nog 'n gedig wat aansluit by die albedo is "My dank na die Mis – Universele gebed" (Botha, Amanda. "My dank na die Mis – Universele gebed". Sheila Cussons. In private besit van Botha)

My dank na die Mis — Universele gebed.

Heer, ek glo in U: versterk my geloof.
Ek vertrou op U: versterk my vertroue.
Ek bemin U: laat ek U nog meer bemin.
Ek is spyt oor my sondes: verskep my spyt.

— Ek aanbid U as my eerste begin,
ek verlang na U as my laaste einde,
ek loof U as my gedurige hulp,
ek roep U aan as my liefdevolle beskermmer.

— Laat u wysheid my lei,
korriges my met u regverdigheid,
vertroos my met u genade,
beskerm my met u mag.

— Ek gee U my gedagtes, Heer, laat hulle oor U wees;
my voorde: dat hulle U in gedagte steeds hou;
my dade: dat hulle my liefde vir U mag weerspieël;
my lyding: om verdur te word tot u groter heilichheid.

— Ek wil doen wat U van my wa:
soos U dit wa,
solank U dit wa,
omdat U dit wa.

— Heer, verlig my begrip,
versterk my wil,
reinig my hart,
en maak my heilig.

— Help my om my sondes van die verlede te erken,
en om versoeking in die toekoms te weerstaan,
help my om my menslike swakhede te bowe te kom
en om sterker te word as Christen.

— Laat my U liefhê, my Heer en my God,
en help my om myself te sien soos ek is:
in pelgrim in hierdie wêreld,
in Christen geroep om die lewens wat ek
aanraak te respekteer en lief te hê,
dié in gesag bekent my,
of die onder my gesag,
my vriende en my vyande.

Help my om woede met sagmoedigheid te oorwin,
hebsug met vrygewigheid,
halfhartigheid met toegewydsheid.
Help my om myself te vergeet
en om uit te reik na andere.

Help my om verstandig te beplan,
en om risiko's moedig te neem.
Laat die geduldig wees in lyding, beskeie in voorspoed.

Help my om aandagtig te bid,
en om matig te wees met voedsel en drank,
getrou in my werk,
standvastig in my goeie besluite.

Sheila Cousins

Ongepubliseerd: Sheila Cousins (1989)

Reeds in die titel met die woord: ‘universele’ is dit duidelik dat die spreker nie in die nigredo fase is nie. Waar nigredo beknop en toe is, word die albedo beskryf as oop, vol lig, universeel. ‘Dank’ getuig verder van dié proses. Die spreker praat met God vanuit dankbaarheid en verligting. Die vereenvoudiging van die paradoks is voortdurend in die vers aanwesig. Daar word verwys na sondes in die verlede en versoeking in die toekoms, die spreker se swakheid, teenoor God se almagtigheid. Vir die transformerende werking van albedo om plaas te vind, moet daar ‘n oorgawe gemaak word. Die oomblik wat die illusie van die ego sterf, wanneer die oorgawe aan die ‘donkerte’, die onbewuste gemaak word, dit is wanneer die lig van God gesien kan word. Binne hierdie afbreking, word begrip dan gebore. Albedo word ook met die opstanding van Jesus vergelyk, Jesus wat in die Bybel beskryf word as die Lig van die Nasies. In die Bybel staan daar: “En toe ek omgedraai het, het ek sewe goue staanlampe gesien en tussen die lampe Iemand soos die Seun van die mens. Hy het ‘n lang kleed aangehad en ‘n goue band om sy bors gedra. Die hare op sy kop was wit soos wit wol, soos sneeu, en sy oë het soos vuur gevlam. Sy voete was soos geelkoper wat in ‘n smeltoond gloei, en sy stem soos die gedruis van ‘n groot watermassa. In sy regterhand het Hy sewe sterre gehad, en ‘n skerp swaard met twee snykante het uit sy mond uit gekom. Sy hele voorkoms was soos son wat op sy helderste skyn” (Die Openbaring 2:12-16).

Die spreker bid vir die oorgawe: *Ek wil doen wat U van my vra: soos U dit vra, / solank U dit vra / omdat U dit vra.* Die vers noem verder: *Heer, verlig my begrip, / versterk my wil, / reinig my hart, / en maak my heilig.* Die vers is ‘n gebed om die spreker binne die albedo ruimte te hou. Daar waar die ego nie opgeblaas is nie, waar daar nie eensydig te werk gegaan word nie, maar waar die swakheid van die self besef word, en deur die insig ook die krag van die self deur die aanraking van God beskryf word: *Help my om myself te vergeet / en om uit te reik na ander. [...] Laat ek geduldig wees in leiding, beskeie in voorspoed.*

Die spreker in die gebed transformeer na die albedo, waar die universaliteit van die mens, God en die heelal genoem word. Slegs waar bewustheid van die onbewuste plaasvind, kan ‘n universele blik en begrip intree.

Hoofstuk 4 - Vlam vat

- Rubedo

Die gedig: “Die Skeiding” (*Naskrif*) begin met die woorde: *My lyf vaarwel ek gaan / in ‘n sengende verlies / in ‘n vlymende vreugde / want nou gaan ek verstaan / die prag van God se rede / die prag van God se genade / [...]*. Woorde wat aanduidend is vir die finale alchemistiese stap: die rubedo. Die spreker transformeer na daar waar die Goddelike argetipe manifesteer. Rubedo is rooi van aard en die verwysing na ‘vuur’ en ‘vlam’ is kenmerkend binne hierdie proses. Jung (1963:308-309) beweer: “The illumination comes to a certain extent from the unconscious, since it is mainly dreams that put us on the track of enlightenment. This dawning light corresponds to the *albedo*, the moonlight which in the opinion of some alchemists heralds the rising sun. The growing redness (*rubedo*) which now follows denotes an increase of warmth and light coming from the sun, consciousness. This corresponds to the increasing participation of consciousness, which now begins to react emotionally to the contents produced by the unconscious.”

Die gedig eindig: *ek gaan in ‘n vreugde in / ‘n seëvierende vreugde in / en die sien wat die sien is van God*. Ironies die titel, want hier vind totale oorgawe en vereenselwiging plaas: die spreker en God word een. Daar kan geen onderskeid meer tussen mens en God getref word nie. Jung skryf: “At first the process of integration is a “fiery” conflict, but gradually it leads over to the “melting” or synthesis of opposites. The alchemists termed this the rubedo in which the marriage of the red man and white woman, Sol and Luna, is consummated” (1963:308-309).

Die laaste arend (Die swart kombuis, 1978)

*Toe voel hy meteens in sy gesperde klou die kruis
en verwonderd swenk hy weg om sy wese af te sê
maar verdwynend met die wete tog dat hy
bokant die nuwe aarde getransfigureerd sy aard sal hê.*

Bogenoemde vers sluit aan by “Die skeiding”. Die transformerende aard, die intrede van die rubedo word vir die spreker as “n skeiding”, “n wegswenking van sy wese” ervaar,

waar die spreker die arend ‘bokant die nuwe aarde’ nou beskryf. Die rubedo word ook dan as ‘n bestemming beskryf: “Kwatryne: Bestemming” (*Die swart kombuis*, 1978)

*Miskien is na die sterf die vagevuur
nóg die grootste avontuur
dié dialoog met God wat ons
tot seëvierend menswees sal uitpuur.*

Die vers begin met die verwysing na die Nigredo, ‘die sterf’ en progresseer verder na die ‘vagevuur’. Die spreker beskryf die ondervinding as ‘n dialoog met God. Vuur word deurgaans met God vergelyk. “Sonsondergang met hoë wind” (*Die sagte sprong*, 1979) noem: *Dit is nie lug nie, dis hemel: / blou moes so puur gewees het / toe die heelal gebore is / en daardie prag van vuur / in die wolk: dit is nie oranje / nie goud nie, nie rooi nie / maar Jahweh, eenvoudig.*

Rubedo is ‘n ruimte van “Behoud” (*Die sagte sprong*, 1979): *O vuur, jy is my self, / jy wat onuitdooflik brand / en nie verteer nie – jy voel / so fyn deur alle dinge heen – / [...]* Weereens word vuur sowel met God as met die spreker vergelyk. Binne hierdie ruimte is daar nie onderskeid nie, die paradoks tussen mens en God vereenselwig.

Die gedig: “Vagevuur” (*Die skitterende wond*, 1979) komplementeer verder dié transformasie:

*Hierdie suiwering
dit is soet o /
dit is hard
dit is soet.*

*O Heer ek skaam my
my skande is ‘n vuur
dan is dít die vuur, Heer*

*van só begeer: U
van só wegdu: U
kyk ek is vuil*

*O hoe beletterd
genadeloos spel
my elke letter
die jammer verskil*

maar U roep my

*in elke vessel
brand u fluistering*

*en U wys my
my skoon beeltnis
Heer, en dis U*

*om hierdie hoop
waarmee U my vul
waarmee U ondraaglik
waarmee U my vul*

*adoreer ek U
O laat my pyn om U
O laat my brand na U
spaar geen greintjie*

ek aanbid U.

Die spreker in bogenoemde vers ervaar die rubedo of suiweringsproses binne die alchemie as pynlik én heerlik. Vuur is die spreker se swakheid, maar ook God se boodskap. Die beeld wat die spreker nou sien, is Goddelik van aard. Binne hierdie gebed van totale oorgawe vra die spreker vir sowel pyn, as genesing. Binne hierdie ruimte is die pyn van die vagevuur ook die aanraking, die genesing en suiwering van God. Pynlik oor die brand, ekstaties juis oor die aanraking en binne die smelt, word die paradoks gekanselleer. Om Jung dan verder aan te haal: “With that the work is completed, and the lapis, a living being endowed with soul and spirit and an incorruptible body, has taken shape” (Jung, 1963: 314).

- **Die Ouroboros argetipe**

Binne hierdie ruimte word die Ouroboros argetipe binne die spreker raakgelees.

Jung verwys na die Ouroboros soos volg: “In the old age image of the Uroboros lies the thought of devouring oneself and turning one into a circulatory process, for it was clear to the more astute alchemists that the prima materia of the art was man himself. The Uroboros is the dramatic symbol for the integration and assimilation of the opposite, i.e., of the shadow. This “feed-back” process is at the same time a symbol of immortality, since it is said of the uroboros that he slays himself and brings himself to life, fertilizes himself

and gives birth to himself. He symbolizes the One, who proceeds from the clash of opposites, and therefore constitutes the secret of the prima materia which, as a projection, unquestionably stems from man's unconscious" (Jung, 1963:365).

Binne hierdie ruimte word die skaduwee binne die self raakgesien: die spreker noem in "Vagevuur" 'ek is vuil', die spreker se skande is 'n vuur, maar juis dit is ook opbouend, suiwerend en transformerend.

In die gedig: "Twee - vir Valerie Lewis" (*Die knetterende woord*, 1990) word die ouroboros binne die spreker erken.

*Dit hóngers in my, ongedurig:
sal daar nog wel 'n einde kom
aan almal net eenderse dowwe glimpe?*

*Want wat anders is dit wat weet
hoe skoon U die siel se oog kan skroei
as u einste Self in haar
en wat sy so brandend begeer?*

*Here, Here, hoe swaar
die geduld wat U van my vra:
dat ek struikelend intussen
myself as my eie kruis moet dra.*

Die spreker begin met die verwysing na die skaduwee argetipe binne alle mense. Sodra daar in die rubedo fase inbeweeg word, suiwer God hierdie illusie en word die Self ervaar. Die laaste strofe begin met die woorde: 'Here, Here' wat herinner aan Jesus wat aan die kruis gesterf het. Hier is die ouroboros duidelik sigbaar. Die spreker offer die 'skaduwee argetipe' op deur dit te aanvaar, aan te neem. Die spreker dra haar eie kruis en deur dié daad, word daar met die Goddelikheid binne die Self vereenselwig.

Hoofstuk 5 – Woorde soos merke

- **Unus Mundus**

Die oomblik wanneer die spreker met die Goddelike vereenselwig, word daar binne die Unus Mundus ruimte in beweeg. Die alchemiste se hoogste doel en ideaal was om die vier elemente (vuur, water, wind en aarde) te transformeer terug na die Een Wêreld eenheid van die Unus Mundus. Die hemel (Spirituele) en die elemente (materiële) was aanvanklik een en is geskei deur 'n Goddelike intervensie. Die Unus Mundus is waar alle teenoorgesteldes weer verenig. “Psalm vir ‘n trompie” ((*Die heilige modder*, 1988) begin met die woorde: “...soos in die hemel net so ook op die aarde” – Basies uit die Onse Vader.

‘n Voorbeeld van die Unus Mundus, soos dit in die Tarot kaarte uitgebeeld word.

<http://www.dnsguru.info/tarotexperts.com/images/world.gif>

In die gedig: “Op ‘n velletjie vergeelde papier in ‘n antikwariese boek” (*Die sagte sprong*, 1979) staan: *Daar is ‘n sien, ‘n soort sien - / waarom is dit so seldsaam? – wat van / die hart is, eenvoudiger as oë / omvattend en ineens / maar daarvoor is baie stilte nodig... / verbeel jou: ‘n wêreld wat tot / inkeer kom; / [...]*. Hierdie soort ‘sien’ neem die spreker na ‘n transendente realiteit, die unus mundus. Die ‘een wêreld’ waar alles weer terugkeer na die begin. Daar is egter baie stilte nodig om hierdie ruimte te kan betree. Die gedig sluit af: *maak stilte / in julle harte sodat ek deur julle / kan vrug dra in die Heer / want*

slegs so sal julle my, en ek myself, / uiteindelik transendeer. Deur die slot van die vers is dit duidelik dat slegs deur God kan daar toegang verkry word na hierdie wêreld. Slegs deur God kan transformasie plaasvind. Die spreker in Cussons se werke verwys verder na die Unus Mundus in die gedig: “Paradys-stasie” (*Die skitterende wond*, 1979) [...] en die opale ruimtes tussen die bome / so vol wye belofte, en dat ek nooit weer / so sou sien soos net die oë van sesjaar sien / hoe sterk die wêreld aard na die paradys. Daar word in die Unus Mundus-realiteit inbeweeg, waar alles weer is soos aan die begin, net soos daar in Genesis na die Paradys verwys word. Geen onderskeid tussen mens en God kan getref word nie, ‘n wêreld waar geen verdeeldheid is nie. In “Visioen” (*Die knetterende woord*, 1990) noem die spreker: *Ek het my oë ‘n oomblik toe gehad / en voor ek weer kon sien / sien ek wat ek altyd vermoed het vandat ek, klein, / na eerste dinge en gedagtes gekyk het: / hoe alles rég is – [...]*. Hier noem die spreker dat daar weer gekyk word na hoe alles eens aan die begin was. Soos in die Paradys, toe daar geen sonde was nie, sonde wat argetipies as die skaduwee verteenwoordigend raak in ‘n wêreld wat nog verdeeld is. Die gedig sluit af: *En ek was bly / dat ek, kleinkind-alwetend en Moederbehoed / vir die weet voorwêreldlik, Dít nooit - / ook eenmaal onderstebo om gebore te word – ooit sou kán / vergeet nie, Hý wat my alles deur, ewige reg tot Hóm is in my*. Die spreker verwys na wat die alchemiste vroeg reeds genoem het, ‘n wêreld waar die Goddelike binne die mens opgesluit is. Die ‘voorwêreldlik’, voor die skeiding tussen spirituele (Goddelike) en materiële plaasgevind het. Interessant dat die spreker eers hierdie ruimte kon ‘sien’ toe haar oë toe is. In die gedig: “Twee” (*Die knetterende woord*, 1990) staan: *Want wat anders is dit wat weet / hoe skoon U die siel se oog kan skroei /*. Deur die siel se oog vind God toegang om die spreker na die Unus Mundus te transformeer. “Die blik” (*Membraan*, 1984) noem: *tot Christus twee gevoelde blikke verenig het / [...] dié wat skuil in alle oë, dié van die uiteindelijke Sien*. ‘n ‘Sien’ wat ‘voorwêreldlik’ is. Daar word ook deurgaans verwys na God wat die spreker “sien”. In “Verklaarde kring” (*Verwikkelde lyn*, 1983) staan: *ek glo nie ek voel verniet nie dat U vra ek moet kyk na U: / U soek my blik, myself soek my, en wil dit in niks wat U nie is nie. Dé, oortref my: ons sien U aan deur u Pupille*. Daar is geen onderskeid meer te tref tussen wat die spreker sien en wat God sien nie. Binne die Unus Mundus verenig die spirituele met die aardse. Aziz beweer tereg: “For Jung the *unus mundus* is not, to be sure, a mere metaphor; it is a very real world which

subsumes the world of our everyday experience. For Jung the *unus mundus* is specifically the world of the psychoid archetype - the unitary world whose tangible presence is the synchronistic patterning of events in nature." (1990:133)

Binne hierdie Unus Mundus ruimte waar die 'hemel' en 'aarde' 'n eenheid is, waar die spirituele en die materie 'n eenheid vorm, vind die verskynsel van sinchronisme plaas.

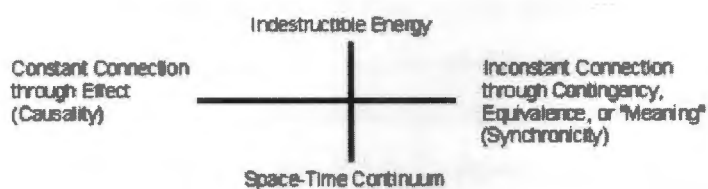
- **Sinchronisme**

Sinchronisme is een van die verskynsels wat Jung identifiseer in die proses van individuasie. Dit is die betekenisvolle, formele konneksie tussen die psigiese ondervinding en die ondervinding in die alledaagse wêreld. Jung het geglo dat sinchronisme, hierdie verbinding tussen die psigiese ruimte en fisiese ruimte, ontwikkel deur argetipes. Sodra 'n argetipe deur die outonome kreatiewe kompleks belaaï word, gaan dit dieselfde energie in die materiële ruimte aantrek. Die argetipes dien dus as deurgang vir die mens om hierdie ondervinding van betekenisvolle toeval te ervaar. Die spreker in Cussons se digkuns het argetipes getransformeer tot binne die Unus Mundus-ruimte en dit is dan juis hier waar die sinchronistiese korrelasie tussen die fisiese en psigiese getrek kan word.

This principle suggests that there is an inter-connection or unity of casually unrelated events, and thus postulates a unitary aspect of being which can very well be described as the *unus mundus* (Jung, 1963: 464 465).

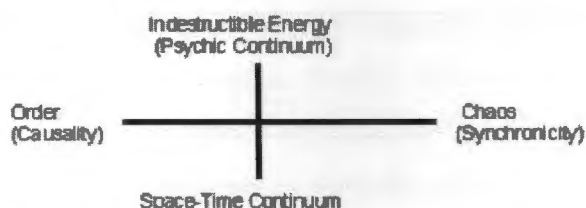
Individuasie vind plaas, want die spreker is in totale harmonie met die Self en die Goddelike. Sinchronisme vind plaas binne die spreker deur die voortdurende verwysing na vuur. Deurgaans verwys die spreker na God as 'vuur'. Verder word daar vertel van die fisiese brand van vuur. Sinchronisiteit vind ook plaas tussen die Goddelike en die digkuns.

Jung meen dat die psige in 'n objektiewe realiteit bestaan. 'n Realiteit parallel tot ons ruimte-tyd sfeer, wat hy "a psychically relative space-time continuum" noem. Jung het saam met die wetenskaplike Wolfgang Pauli die onderstaande model opgetrek.

Space-Time Continuum

Die model dui aan dat sinchronisiteit, net soos toeval, energie met ons tyd-ruimte sfeer verbind. Juis omdat chaos en orde 'n gereguleerde verhouding handhaaf kan die tabel nou oorgeskryf word:

Space-Time Continuum

Die vertikale lyn verteenwoordig Einstein se bekende formule: $E=mc^2$, wat matematiek energie met materie verbind. Die horisontale lyn van die tweede grafika dui die verhouding aan tussen orde en chaos, wat dieselfde is as toeval/sinchronisiteit in Jung se oorspronklike model. Jung meen aangesien toeval nie absoluut is nie, maar eerder statisties, is daar dus gemiddelde te bereken, maar los ook ruimte oop vir uitsonderings om op 'n individuele basis te gebeur. Hierdie uitsonderinge maak sinchronistiese gebeure moontlik.

Die gedig: "Die dief en die digter" (*Die woedende brood*, 1981) vertel van Thomas Merton se eksperimente met vuur, maar ook sy geestelike aanraking van God as vuur. Hierdie gedig is ook 'n verdere biografiese vertelling van die spreker se eie ondervinding: *Thomas Merton, toe hy nog net die eerste plukkie / gevoel het van Christus die magneet, het / [...] net soos Merton is die spreker in Cussons se werke deur Christus aangeraak.*

Die vers progresseer verder: *En so het Christus, dief van energieë, hom gebied / tot woorde wat in die skryf hulle skroeimerke / in sy siel en op papier sou laat.*

Sinchronisiteit wat plaasgevind het binne die spreker in terme van vuur. Vuur wat as skroeimerke agterbly, in die siel, op papier, maar ook letterlik.

Die vers noem verder: *O Meester,/ ek weet, ek digter, going it alone, met my voete/ gebind en my kop in 'n sak: "die doel van die mens / is die volste ontplooiing van sy vermoëns in / vereniging met God."* [...] Hier waar mens en God verenig, vermoëns van skryftalent, van die digkuns, van vuur, in eenheid met God.

"Wisselinge" (*Die heilige modder*, 1988) noem: *En Hy wat my gesteel het, ewige Dief van sy vele energieë, / Hy glimmer aan die kringende rand / van my leefwater, my woordwyn, ontkomenis - / Tot deur al die vure, wonde, wit himnes, bokale, ridders en feë / wat my deurpopel het, ek my ingehaal het / in dít waaruit ek verwissel was, en wat die onthou is van die Roep.* Hierdie 'Roep' sluit aan by die ontplooiing van die spreker se vermoëns. Die spreker noem as die 'roep' beantwoord word, is die mens se doel bereik. Dan is daar harmonie. So het die spreker se voortdurende verwysings na vuur, o.a die gedig "Bedekte Naak" (*Die swart kombuis*, 1978), die gloed wat gedra word, die ondraaglike, tere, weerlose hemp van vlam, werklik in die fisiese wêreld plaasgevind. In die gedig: "Christ of the burnt men" (*Die swart kombuis*, 1978) noem die spreker: *jy het / jou hande nie tóé uitgesteek toe ek / jou sengende wonde aan my lyf ontvang het nie / [...].* Verder word daar verwys na die wonde van die brandongeluk: *druppende bloedplasma- en soutwatersakke.../ [...].* Bogenoemde vers is een van die belangrikste verse in terme van sinchronisiteit. Soos vroeër genoem word die vers aan Thomas Merton opgedra, maar kan die spreker self ook assosieer na die brandongeluk. Die spreker noem verder: *En ek begryp, jy het my geteken vir die avontuur / van jóú, ek wat vuur bemin en altyd waaghalsig was - / - O wat is die brand in brein en hart wat brandender brand / as die vlam aan die lyf en wat gaan gloei in klip en sand / [...]* Die vers sluit af met die spreker wat bely dat Christus wil hê volkome transformasie moet plaasvind: *opdat ek jou raaksien, raak weet, raak het, en nog wag jy / dat ek moet sê, heeluit moet sê: grýp my hande dan, / amper sonder vingers vir jou: kundige timmerman.*

Maar die digkuns word ook verbind met vuur: "Vir julle, 'n brief" (*Die heilige modder*, 1988) begin die spreker met die woorde: *Reeds hét ek die omslag van my nuwe boek*

getitel / Die knetterende woord. Die aangesteekte woord, of / brandende – min of meer. Die spreker noem verder: En nou gaan ek my laat sink in die dieptes van die slaap - / wat so interessant was vir Carl Gustav Jung - / waar die bevoorregte / kan ervaar in soveel verskillende gedaantes / die altyd aanwesige rilling wat werklik is: Syn. In die slot word verwys na die beskrywing van die unus mundus, die eenwording met die Self. Die gedig sluit af: Deur die laaste woorde van die nagte, / deur die laaste woorde van die nagte van vertederinge, / die reeds half aan die slaapt van die nagte, / skiet soms 'n straal van daardie rilling / wat God is / en die wonderlike van menswees. En soveél die moeite werd / om te lewe, te werk, te ly, te bemin, te deel.../ En nou niks verder nie. Reeds is my brief geskrywe. Goeie nag! – Sheila

Sinchronisiteit vind ook plaas tussen die Goddelike en die digkuns. “Eenvoudig” (*Die heilige modder*, 1988) eindig met die woorde: *Hiermee gaan geen les gepaard, / net 'n plet en dié is kort: / woorde wil nie oopgevelek nie / maar eenvoudig belewe word.* Die psigiese en fisiese vereenvoudig.

Op Jung se grafsteen dan die woorde: “Die eerste mens is uit die aarde en is stoflik; die tweede mens is uit die hemel.” - 1Korintiërs 15:47

Vir Juan (*Die knetterende woord*, 1990)

*Daar is nie digters of digteresse nie
Slegs een enkel poësie
En die asem daarvan is een en Hy
Wat kom wanneer dit wil
Fyn fluisterend
Tussen die pen wat jag
En – gedwee en bleek – die papier.*

Die spreker in Sheila Cussons se digkuns transformeer alchemisties om uiteindelik die ruimte van die Unus Mundus te betree, waar sinchronisme plaasvind. Hier dien vuur as brandwonde, as 'n vagevuur, en vuur as die Woord van God. Goddelike woorde wat belêf word binne die digkuns.

Hoofstuk 6 – Oopbreek, Inboek.

- “Lees”

Hierdie studie stel sig nie ten doel om volledige analise van sowel Cussons as Jung se werk te wees nie. Elke interpretasie bly afhanklik van die betrokke plek en psigiese alchemistiese proses wat deur die student self ervaar word. Dit kan opsig self as sinchronisiteit beskou word. Verder is transformasie ‘n ewigdurende proses. Hier word net één moontlike verklaring van die gedig: “Lees” gegee.

Lees

Vir Sheila Cussons

*Daar het ‘n engel
deur haar kop gevlieg,
letters, tekens en spore
laat val van ‘n swart
kombuis van klip
en geel Spanje
tot daar waar
sy vlam vat
om Sy swart
ink-lont, jy dié
woorde soos merke
oor haar gesig voel
wáár word. Oor sy
braaf haar kop oop-
gebreek het vir
‘n engel.*

Die spreker in Cussons se verse verkondig die gevaar en die avontuur van oorgawe binne die digkuns. ‘n Digter wat sekuur te werk gaan met woord, kleur en ritme.

- Cussons en Jung

Die psigoanalise en meer spesifiek die werke van Carl Gustav Jung dwing die individu tot selfondersoek en help in die persoonlike proses van transformasie en ontwikkeling. Sheila Cussons se digkuns spreek hierdie proses tot in sy fynste besonderhede aan. Waar Jung teorie verskaf, kleur Cussons se digkuns dit in, verduidelik en brei haar verse daarop uit, om die abstrakte teorie vir die leser meer toeganklik te maak. Alle prosesse binne die psige, die verduideliking van die dinamika van die onbewuste, die belangrikheid van

simbole en die religieuse wat binne Jung se werke gelees word, vind gestalte binne Cussons se poësie. Soos Jung dan beweer: "The impact of an archetype, whether it takes the form of immediate experience or is expressed through the spoken word, stirs us because it summons up a voice that is stronger than our own. Whoever speaks in primordial images speaks with a thousand voices. . ." (1966:82)

Sheila Cussons se mistieke aard binne haar digkuns laat soveel ruimte oop vir interpretasie en net met die lees van haar werke word argetipes binne die leser erken, aangewakker en word die leser verder geïnspireer om die digkuns as medium te gebruik om persoonlike argetipes te ondersoek.

- **Ingeboek**

My honneursstudie het gehandel oor die profetiese waarde van Ingrid Jonker en Sylvia Plath se werk. Die vooruitwysing van hul eie dood wat vooraf in die digkuns manifesteer. Jonker en Plath se verse kan gelees word as die nigredo fase van die alchemistiese proses. Met die lees en navors van hierdie werke, het dit ook vir my as leser die nigredo ruimte laat betree.

Going through this experience can be very painful to the ego, as the experience itself is about nothing other than the death and transcendence of the ego. This is why Jung says, "the birth of the Self is always a defeat for the ego." As long as one is still identified with the ego, this experience will invariably involve getting in touch with one's utter impotence and helplessness, which St. John of the Cross calls "the Dark Night of the Soul." –

(http://sandbox.cedarconedesign.com/dreaming_spirituality/tension.html)

Hiermee dan heelwat verse van die fisiese daad van inboek. Verse soos: "My adres", "Voorskrif" en "Op parool" getuig hiervan.

My adres

My vinger volg die letters:

D E N M A R

op die kussingsloop,

pantoffel-treë sleep

gang af en iewers

lui 'n badtyd-klok.

*Maar vanaand ontsnap
ek in my aandrok
na buite, ek knik
en kla oor rentekoerse,
wonder oor Plett-pryse
en wat haar eintlike gewig is.*

*Terug onder kliniese lakens,
tussen-deur saalgehuide
en verdoofde denke
is ek mal
daaroor om letters
te skok en te dosseer:
myself te sertifiseer.*

Die digkuns is 'n genre wat argeloos en sonder weerstand aangepak moet word. Die assosiasie met Plath en Jonker was baie sterk en het binne baie verse aanklank gevind:

Op parool

*In hierdie Crescent Clinic
word ek daaglik geleer
om te weet:
staan soggens op,
wees betyds,
trek paslik aan,
slaap 8 ure,
eet drie maal.
Bestuur jou lewe
matig en gebalanseerd.*

*Met ontslag, leer
my tog die waansin
in die woorde: ek wéét.*

Die lees van Cussons se digkuns saam met die bespreking en analisering daarvan binne 'n Jungiaanse konteks het heelwat die skryfproses van: *Ingeboek* beïnvloed.

Om binne die digkuns 'ingeboek' te wees, word die reis voortdurend oor geskryf:

Oorskryf

My woord kan ek nie gee nie.

*Skryf alles eerder oor
en oor om net tydelik
vas te sit in hierdie reël.*

*Snags lê ek my hard
op 'n blanko kussing
neer, pen my vas met oorgawe.*

Deur middel van stilte kan die spreker binne die digkuns ingeboek word, om die magiese dinamika van die poësie tydelik te ervaar en beleef:

Silent

*My ontvlugting is die argief
van die biblioteek waar ek
die ander dors volg:
af-af met die spiraaltrap
na die stil avontuur
van boekevat.
Lees is die plektrum
waarmee ek verse
se alleenspraak pluk.*

*Met my foon op silent,
is ek 'n ryke dwaas nie werd:
kniel net stil in ekstase
voor die asems
van my taal.*

Die digkuns is 'n medium waar die spanning van teenoorgesteldes geakkommodeer word. Elke keer wanneer die teenpole bymekaar uitkom, verenig, vind transformasie plaas. Die liefdesverhouding tussen Van Wyk Louw en Sheila Cussons en die verbintenis met Abélard en Heloïse het 'n verdere gedig geïnspireer:

Père Lachaise – 30 Okt 08

*Om hul graf sterf blare,
bedek wolke alle lig:
nog 'n steen verval.
Maar langs mekaar
met hande nou saam,
is al wat lewe dood-
gewoon Heloise
met háár Abélard.*

Maar die skryf van hierdié reis, om dit binne die digkuns vas te pen, is magies en ewigdurend. Die gedig: “Ingeboek” sluit hierby aan:

Ingeboek

*Dis tyd om in te boek:
ek hou nie meer kop
op die besige terminaal,
vreemde stemme beveel
my om op te pak.*

*Met geen bagasie
stap ons deur,
sit terug, styg op;
ek hoor weer my woorde
is niks werd.
Jou stilte vorm my sinne.*

*Dit is hier waar
ek inboek:
in verse,
sonder slot.*

Om binne die digkuns ‘ingeboek’ te wees is ‘n lewenslange proses met elke vers wat ‘n ander alchemistiese proses verwoord.

Bibliografie

Blake, W. 1962. *Selected Poems*. London: Iniversity of London Press LTD.

Botha, A. "My dank na die Mis – Universele gebed". Sheila Cussons. In private besit van A. Botha.

Breit, M & Daggy. R. 1986. *Thomas Merton: A Comprehensive Bibliography* Garland.

Campbell, Joseph. 1988. *The Power of Myth*. New York: Doubleday Dell Publishing Group, Inc.

Carotenuto, A. 1984. *A Secret Symmetry: Sabina Spielrein Between Jung and Freud*. New York: Pantheon.

Cirlot, J.E, 1962. *A Dictionary of Symbols*. Trans. Jack Sage. NY: Philisophical Library.

Cussons, S. 2006. *Versamelde Gedigte*. Kaapstad: Tafelberg.

Farrell, Deborah, and Presser, Carole, eds. 1978. *The Herder Dictionary of Symbols*. Wilmette, IL: Chiron Publications.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blake_jacobsladder.jpg [Nageslaan 19 Julie'09]

<http://plato.stanford.edu/entries/aquinas/> [Nageslaan 19 Julie'09]

http://sandbox.cedarconedesign.com/dreaming_spirituality/tension.html [Nageslaan 11 Julie '09]

<http://versindaba.co.za/2009/04/21/in-memoriam-sheila-cussons/> [Nageslaan 19 Julie'09]

<http://webpace.ship.edu/cgboer/jung.html> [Nageslaan 19 Julie'09]

<http://www.book-of-thoth.com/thebook/index.php/Ouroboros> [Nageslaan 2 Augustus '09]

<http://www.crystalinks.com/ouroboros.html> [Nageslaan 12 Julie '09]

<http://www.cyberpat.com/shirlsite/essays/blake.html> [Nageslaan 19 Julie'09]

<http://www.dnsguru.info/tarotexperts.com/images/world.gif> [Nageslaan 12 Julie '09]

<http://www.fordham.edu/halsall/basis/abelard-histcal.html> [Nageslaan 2 Augustus '09]

http://www.schuelers.com/ChaosPsyche/part_1_29.htm [Nageslaan 15 September '09]

<http://www.soul-guidance.com/houseofthesun/alchemy%202.htm> [Nageslaan 12 Julie '09]

<http://thezodiac.com/mundus3.htm> [Nageslaan 12 Augustus '09]

Johnson, Mary Lynn, and Grant, John E., eds. 1979. *Blake's Poetry and Designs*. New York: W. W. Norton & Company, INC.

Jung, C.G. 1946. *Psychology of the unconscious, fifth impression*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd.

Jung, C.G. 1956. *Symbols of Transformation*. Trans. R.F.C. Hull. Princeton: Princeton.

Jung, C. G. 1963. *Mysterium Coniunctionis*. Trans. R. F. C. Hull. London: Routledge & Kegan Paul.

Jung, C.G. 1966. *The spirit in man, art and literature*. London: Routledge & Kegan Paul.

Jung, C.G. 1967a. *Alchemical Studies translated by R.F.C Hull*. New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. 1967b. *The Collected Works of C.G. Jung*. London: Routledge and Kegan Paul, Ltd.

Jung, C. G. 1968. *Psychology and Alchemy. Second edition*. London: Routledge and Kegan Paul, Ltd.

Jung, C. G. 1973. *Synchronicity*. Princeton: Princeton University Press.

Jung, C.G. 1995. *Jung on Evil*. London: Routledge.

Kannemeyer, J.C. 1978. *Geskiedenis van die Afrikaanse literatuur*. Pretoria en Kaapstad: Academica.

Lincoln, V. 1984. *Teresa: A woman. A Biography of Teresa of Avila*. Albany: State University of New York Press.

Merton, T. 1948. *The Seven Storey Mountain*. London: Sheldon Press.

Merton, T. 1953. *Bread in the wilderness*. Philadelphia: Fortress Press.

Merton, T. 1974. *The wisdom of the desert: sayings from the Desert Fathers of the fourth century*. London: Sheldon Press.

Moore, Thomas. 2004. *Dark nights of the soul*. Londen: Piatkus Books Ltd.

Neumann, Erich. 1959. *Art and the Creative Unconscious*. London: Routledge & Kegan Paul.

Pretorius, R. 1972. *Die begrip intellektueel*. Pretoria J.L. van Schaik Beperk.

Steyn, J.C. 1998. *Van Wyk Louw: 'n Lewensverhaal Deel 11*. Kaapstad: Tafelberg.

Teresa of Avila, St. (Teresa de Cepeda y Ahumada) 1904. *Life of St. Teresa of Jesus, of The Order of Our Lady of Carmel. Translated from the Spanish by David Lewis. Third Edition Enlarged*. London: Thomas Baker; New York: Benziger Bros.

Van Coller, H.P. 1998. *Perspektief en Profiel 2*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Van Wyk Louw, N.P. 2002. *Versamelde Gedigte*. Kaapstad: Tafelberg & Human & Rousseau.

(Buiteblaaie – Karen Kuhn)